

**“Det var en del av min identitet,
utan den visste jag inte vem jag
var”**

En kvalitativ studie om hur stödinsatser,
stämpling och stigma påverkat före detta
kriminella mäns identitetsformande

**“It was part of my identity,
without it I didn't know who I
was”**

A qualitative study about how support efforts,
labeling and stigma affected former criminal
men's identity formation

Examensarbete för kandidatexamen med
huvudområdet Socialpsykologi

Grundnivå 15 högskolepoäng

Vårtermin 2023

Hilda Ajob & Lilian Ashaneh

Handledare: Susanna Nordström

Examinator: Lika Rodin

Deklarering

Härmed intygar vi, Hilda Ajob och Lilian Ashaneh, att vi på egen hand och utan otillbörlig hjälp genomfört denna studie inom ramen för det Socialpsykologiska programmet vid Högskolan i Skövde under vårterminen 2023 för att erhålla en kandidatexamen i socialpsykologi. Vi intygar även att de källor som använts listats i referenshanteringen samt att denna studie inte tidigare lämnats in för examination eller publicering någon annanstans.

Abstrakt

Under en kort tid har brottsligheten i Sverige ökat och blivit ett allvarligt och omtalat samhällsproblem. Det är en komplex process att lämna en kriminell miljö som ofta kan innebära en rad olika utmaningar. Samhörighet och sociala band som formas i kriminella miljöer kan fördröja processen att lämna på grund av en stark identifikation till gruppen. Stöd och insatser av samhället är viktigt för att en individ ska kunna förändra sin identitet som kriminell. Syftet med denna kvalitativa studie var att undersöka subjektiva upplevelser av hur stigmatisering, stämpningsprocesser och stödinsatser påverkat exitprocessen i utvecklingen till en icke-kriminell identitet. Utgångspunkten för studien var en socialpsykologisk ansats som studerades genom teorier om social identitet, stigmatisering, stämpling och exitprocess. Tio respondenter från avhopparverksamheten Kriminellas revansch i samhället (KRIS) deltog i studien och intervjuades med hjälp av semistrukturerade intervjuer. Resultatet visade att KRIS stödinsatser har en positiv påverkan på utvecklingen av en icke-kriminell identitet genom att bidra till en känsla av stöd och acceptans. De respondenter som inte hade gjort en geografisk separation upplevde stämpling och stigma i större bemärkelse. Stämpningsprocesser och stigmatisering visade sig ha en negativ inverkan på utvecklingen till en icke-kriminell identitet under exitprocessen. Medlemskapet hos KRIS har fungerat som en skyddad miljö från stämpling och stigmatiseringen som underlättat identitetsförande i exitprocessen.

Nyckelord: identitet, stödinsatser, stämpling, stigmatisering och exitprocess.

Abstract

Over a short period of time, crime in Sweden has increased and become a serious and publicized social problem. It is a complex process to leave a criminal environment that can often involve a number of different challenges. Cohesion and social ties formed in criminal environments can delay the process of leaving due to a strong identification with the group. Support and efforts by society are important for an individual to be able to change his identity as a criminal. The purpose of this qualitative study was to investigate subjective experiences of how stigmatization, labeling processes and support efforts affected the exit process in the development to a non-criminal identity. The starting point for studies was a social psychological approach that was studied through theories of social identity, stigmatization, labeling and exit process. Ten respondents from the dropout activity Criminal Revenge in Society (KRIS) participated in studies and interviews using semi-structured interviews. The results showed that KRIS's support efforts have a positive impact on the development of a non-criminal identity by contributing to a feeling of support and acceptance. The respondents who had not made a geographical separation experienced labeling and stigma in a larger sense. Stamping processes and stigmatization were found to have a negative impact on the development to a non-criminal identity in the exit process. The membership of KRIS has functioned as a protected environment from labeling and stigmatization that facilitates identity formation in the exit process.

Keywords: identity, support efforts, labeling, stigmatization and exit process.

Förord

Först och främst vill vi rikta ett stort tack till alla intervjupersoner från KRIS som deltagit i studien och delat med sig av sina livsberättelser samt erfarenheter. Utan er medverkan hade inte denna uppsats varit möjlig att genomföra. Vi vill även rikta ett stort tack till vår handledare Susanna Nordström som har väglett och stöttat oss genom hela studiens gång.

Innehållsförteckning

1. Introduktion	3
1.2. Syfte och frågeställningar	4
1.3. Begreppsbeskrivning	4
1.4. Disposition.....	4
2. Teoretiskt ramverk.....	5
2.1. Social identitet	5
2.2. Stigmatisering.....	6
2.3. Stämplingsteori.....	7
2.4. Exitprocess	8
3. Tidigare forskning	8
3.1. Vändpunkter som påbörjat exitprocessen till att utveckla en icke-kriminell identitet	9
3.2. Förväntad stämpling och stigmatisering efter avtjänat fängelsestraff.....	9
3.3. Stigmatisering, stämpling och socialt tillbakadragande från samhället	10
3.4. Vikten av geografisk separation och laglig inkomst som stödinsatser.....	11
3.5. Organisatorisk stöttning som möjliggjort utvecklingen till en icke-kriminell identitet.....	12
4. Avgränsning	13
5. Metod och metodologiska utgångspunkter.....	13
5.1. Metodval.....	14
5.2. Urval	14
5.3. Instrument.....	15
5.4. Etiska överväganden.....	16
5.5. Tillvägagångssätt	17
5.6. Transkriberingsprocessen	18

5.6. Kvalitetskriterier.....	18
5.8. Analysmetod.....	19
6. Resultat & analys.....	20
6.1. Exitprocessen och stödinsatsers betydelse	21
6.1.1. Tvivel.....	21
6.1.2. Sökande efter alternativ	24
6.1.3. Vändpunkter	26
6.1.4. Ex - rollen	30
6.2. Stämpling och stigma i förhållande till identitet	33
6.2.1. Självbild och identitet.....	33
6.2.2 Utanförskap i samhället.....	36
6.2.3. Ge tillbaka till andra människor	38
7. Diskussion och slutsatser.....	40
7.1. Egna reflektioner och framtida forskning.....	43

Referenslista

Bilaga 1: Intervjuguide

Bilaga 2: Informationsbrev

Bilaga 3: Samtyckesblankett

Bilaga 4: Utdrag från kodningsprocess

1. Introduktion

Brottsligheten i Sverige har under en kort tid ökat och blivit ett allvarligt och omtalat samhällsproblem. Sverige har gått från att klassas som ett av de säkraste samhällena i världen med låga konfliktnivåer, till att bli ett samhälle av hög konflikt (Riksdagen 2021). Riksdagen (2019) lyfter att det som står högst upp i den politiska dagordningen är åtgärder för att minska brottsligheten. År 2016 fick Polismyndigheten en anslagsökning med fem miljoner kronor att fördela mellan olika verksamheter som arbetar med att stödja individer som vill lämna kriminella miljöer.

Det är en komplex process att lämna en kriminell miljö som oftast innefattar olika svårigheter, bland annat att lämna en grupptillhörighet som blivit en del av individens identitet (Bogestam & Patel 2016). Ebaugh (1988, s. 149) beskriver att en person som etablerar sig i en ny identitet har känslomässiga svårigheter att bryta sig loss från självuppfattningar och normativa förväntningar på den tidigare identiteten. Sarnecki och Sivertsson (2013) belyser att stämpling och stigmatisering av en avvikande individ leder till att personen exkluderas från samhället, vilket innebär negativa påföljder i flera avseenden. Exempelvis kring möjligheten till arbete, bostad, relationer samt att det försvårar utvecklingen till en icke-kriminell identitet.

Stöd och insatser av samhället är viktiga framgångsfaktorer för att en individ ska kunna utveckla en ny livsstil för att i sin tur kunna förändra sin identitet som kriminell (Bolden 2013). En ideell organisation som arbetar för att stödja och hjälpa de som vill lämna en kriminell miljö är Kriminellas Revansch I Samhället (KRIS). KRIS genomför besök på anstalter och häkten för att upplysa de som sitter frihetsberövade om föreningens ändamål. KRIS har som målsättning att inkludera personer med kriminell bakgrund för att bli drogfria och hederliga, med andra ord inte begå brott och vara ärliga mot sig själva och varandra. Denna ambition ska uppnås genom att KRIS erbjuder social gemenskap samt stöd vid återintegrering i samhället. Många KRIS medlemmar får även möjlighet till att genomgå en behandling enligt 12-stepsprogrammet (Frodlund 2003:7). Socialstyrelsen (2018) beskriver att 12-stepsprogrammet är en behandling som syftar till att ge patienten insikt om beroendets negativa konsekvenser.

Denna undersökning baseras på hur före detta kriminella män upplever att stigmatisering och stämpling påverkat deras identitetsförhållande efter att de lämnat den kriminella miljön, samt betydelsefulla stödinsatser som haft inverkan under

exitprocessen. Studien utgår från exitprocessen som ett socialpsykologiskt fenomen, inte utifrån den specifika teoretikerns förståelse. Ur ett socialpsykologiskt perspektiv kan det studeras vilka faktorer som samspelar, underlättar eller försvårar utvecklingen till en icke-kriminell identitet samt om det funnits stödinsatser som underlättat processen. Studiens resultat riktar sig till myndigheter och organisationer som arbetar med människor som vill lämna en kriminell miljö för att förstå vilka stödinsatser som verkat främjande för utvecklingen till en icke-kriminell identitet.

1.2. Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att utforska subjektiva upplevelser av hur stigmatisering, stämplingsprocesser och stödinsatser påverkat exitprocessen i utvecklingen till en icke-kriminell identitet. Vi utgår från följande frågeställningar:

1. Vilken betydelse upplever före detta kriminella män att stödinsatser under exitprocessen haft för utvecklingen till en icke-kriminell identitet?
2. Hur upplever före detta kriminella män, att stigmatisering och stämpling påverkat deras identitetsformande efter att ha lämnat en kriminell miljö?

1.3. Begreppsbeskrivning

I följande studie kommer vi att förhålla oss till BRÅ:s definition av kriminell miljö; ”den vinningsdrivna miljön där personer systematiskt begår brott för att tjäna pengar” (Öberg 2020). En individ som identifierar sig tillhöra en kriminell miljö och systematiskt begår brott för att tjäna pengar, definieras i studien som en individ med en *kriminell identitet*. *Ex-kriminell* och *icke-kriminell* identitet handlar om människor som lämnat en kriminell miljö och som inte längre identifierar sig med andra som delar en livsstil som går ut på att systematiskt begå brott för att tjäna pengar. Det finns ingen allmän definition av dessa begrepp, således används dessa benämningar för att tydliggöra hur det i studien kommer att förhållas till dem.

1.4. Disposition

Studien inleds med avsnitt 2 där det teoretiska ramverket presenteras, därefter presenteras tidigare forskning inom fältet i avsnitt 3. I avsnitt 4 kommer de avgränsningar som gjorts i studien att redogöras. I avsnitt 5 presenteras studiens metod, inkluderande metodval,

urval, empiriska instrument, etiska överväganden, tillvägagångssätt, transkriberingsprocess, kvalitetskriterier och analysmetod. Avsnitt 6 rör studiens resultat och analys. Studiens empiriska resultat kommer att presenteras och analyseras i förhållande till studiens teoretiska begrepp. Avsnittet delas upp i teman och underteman som framkommit ur den tematiska analysen som gjorts av den empiriska insamlingen. I avsnitt 7 framgår studiens diskussion och slutsats, egna reflektioner samt förslag på framtida forskning inom fältet.

2. Teoretiskt ramverk

I detta avsnitt kommer studiens teoretiska ramverk att presenteras. Valda teorier och begrepp anses vara relevanta förklaringsmodeller för att belysa processen att lämna en kriminell miljö och vad som kan fördröja eller påskynda sagda process. Eftersom studiens empiriinsamling berör individens upplevelser av stämpling, stigma samt stödinsatser i processen att lämna, har teorier och begrepp fokus på beteenden hos individen och hans omgivning. De teoretiska utgångspunkterna som kommer att behandlas är teorier om social identitet, stigmatisering, stämpling och exitprocess.

2.1. Social identitet

Sociala identiteter är kollektiva och formas och ändras i det sociala samspelet mellan individer. Det innebär att individens sociala identitet är inbäddad i samhällets sociala strukturer (Nilsson 2015, s. 126). Den sociala identiteten är en del av individens självuppfattning som härrör från upplevelsen och kunskapen om deras medlemskap i en social grupp tillsammans med den känslomässiga betydelsen som är kopplat till gruppen (Tajfel 1974, s. 2). En social grupp beskrivs som flera individer som delar en gemensam identifikation och känner samhörighet med övriga medlemmar i en grupp. Medlemmar i en social grupp brukar dela en kollektiv syn där gruppen håller ihop av ett gemensamt intresse, vilket tenderar vara tillräckligt för att de ska agera solidariskt gentemot varandra (ibid. s. 15). Identifikation med en grupp bidrar till social kategorisering av oss själva, varandra och omvärlden. Människors sociala identitet formas genom identifikation med grupper och sociala kategorier, vilket medför grundläggande idéer om vi och dem. Vi-gruppen är de tillhörande grupper individer anser sig själva ingå i, i relation till ut-grupper

som är grupper utanför de som en individ tillhör (ibid. s. 279). Social identitet är användbar i förhållande till vår studie för att kunna förklara och förstå vilka svårigheter som kan uppstå vid lämnade av en tidigare tillhörande identitet och social grupp.

2.2. Stigmatisering

Begreppet *stigma* preciseras av Erving Goffman (2020) som misskrediterande attribut hos en individ. Varje grupp och samhälle har inlärd beteenden och sociala koder kring vad som betraktas som "normalt". Vid första mötet med en främling räcker det ofta med den första anblicken för att vi ska kunna kategorisera och klassa individen utifrån förväntade egenskaper (ibid. s. 24). Om det vid mötet med främlingen visar sig att han innehar egenskaper som vi anser vara negativa utifrån våra normer, reduceras han i vårt medvetande från en vanlig människa till en misskrediterad person (ibid. s. 24). När det gäller före detta kriminella individer kan människor använda sig av termer som "misslyckade" eller "idiotiska" i det dagliga talet för att påtvinga dem brister och tillskriva dem negativa egenskaper (ibid. ss. 27-28). Individen blir stigmatiserad och anses inte vara fullt mänsklig. Baserat på den uppfattningen bygger de "normala" människorna en ideologi för att förklara den avvikandes underlägsenhet där vederbörandes livsmöjligheter minskar (ibid. s. 27).

Goffman (2020) beskriver olika typer av stigma, bland annat *fläckar på individens personliga karaktär*. Detta förknippas med individers förflutna erfarenheter eller deras nuvarande karaktärsdrag. Det kan handla om alltifrån brottslighet, psykisk ohälsa eller sexuell läggning (ibid. s. 26). Stigmatiserade individer kan använda sig av *skylning* för att hantera sitt stigma, vilket innebär att individen försöker dölja sitt stigma och leva upp till samhällets identitetsvärden för att bli socialt erkänd. Detta kan leda till *ambivalens till sitt eget jag*, vilket innebär motstridiga känslor för sin identitet när individen känner sig splittrad mellan två olika identiteter (ibid. s. 150). Stigmatisering kommer att användas i relation till studiens syfte genom att individens upplevelse av stigma skulle kunna påverka utvecklingen till en ny identitet. Baserat på en tidigare livsstil kan samhället socialt fördöma samt stigmatisera en före detta kriminell, vilket kan försvåra utvecklingen till en, av samhället accepterad, icke-kriminell identitet.

2.3. Stämplingsteori

Stämplingsteorin utvecklades av Howard Becker (2006) och grundar sig på avvikande beteenden som internaliseras hos en individ. Avvikande beteende förklaras av Becker (ibid. s. 136) som en offentligt stämplad överträdelse där individen upptäcks, identifieras, grips, döms eller stigmatiseras för sin non konformitet och därmed stämplas som avvikande. I samhället finns sociala grupper som gör upp regler som de under vissa omständigheter försöker leva upp till. Dessa sociala regler definierar beteendeformer och situationer som passar den sociala gruppen. Den sociala gruppen specificerar några handlingar som "korrekta/riktiga" och förbjuder andra som "inkorrekta/felaktiga". När dessa regler har etablerats och en person anses ha brutit mot dem betraktas individen som utomstående, en individ som man inte kan lita på. En utomstående person är således en person som avviker från gruppreglerna (Becker 2006, ss. 18–19).

Med utgångspunkt i Beckers perspektiv på avvikare är själva avvikelsen inte en egenskap hos handlingen som individen överträder utan är en följd av att omgivningen tillämpar sanktioner och regler på personen. Huruvida en handling är avvikande beror således på hur andra i omgivningen reagerar på individens handling (ibid. s. 25). När det avvikande beteendet offentliggörs blir följden att individen offentligt fästs vid den handlingen som ger honom ny status där han avslöjas som en avvikande och annorlunda individ i samhället (ibid. s. 40). Becker (ibid. s. 39) menar att behandlingen av en individ som är generellt avvikande kan resultera i självuppfyllande profetia hos den drabbade individen där han till slut internaliserar samhällets uppfattning i sin självbild som avvikare. Avslöjandet och stämplingen som avvikare kan få viktiga konsekvenser för det pågående sociala engagemanget och självbilden. Detta kan i sin tur leda till att individen blir avskuren från att delta i mer konventionella grupper och den isoleringen hade inte varit ett faktum om inte handlingen hade offentliggjorts och skapat reaktioner hos andra (ibid. s. 42). Stämplingsteorin är relevant för vår studie då en individ som tidigare blivit stämplad som kriminell utifrån samhällets normer kan få det svårt att ändra på samhällets bild av individen. Stämplingen kan i sin tur påverka självbilden, vilket kan försvåra rekonstruktion av den kriminella identiteten.

2.4. Exitprocess

Exitprocessen är en teori av Ebaugh (1998, s. 48) som förklarar livsförändringar som människor genomgår när de lämnar eller byter en social roll och identitet. Processen innehåller fyra faser: *tvivel*, *sökande efter alternativ*, *vändpunkten* och *skapandet av en ny roll* (ibid. s. 40). Tvivel innebär att individen börjar ifrågasätta sin roll och gör en omtolkning av verkligheten. Omständigheter som kan utlösa tvivel för en person som är kriminell kan vara utbrändhet, besvikelse eller förändringar i relationer som gör att individen börjar känna missnöje över sin livssituation (ibid. s. 41). I nästa steg börjar individen söka efter alternativ till att förändra sin kriminella identitet (ibid. s. 87). Stödinsatser som socialt stöd är en viktig faktor i denna jämförande fas. Individen söker sig till personer som är positiva till förändringen för att bli påmind om belöningar som kommer av att lämna den kriminella miljön (ibid. s. 98). Processen av tvivel och sökandet av alternativ leder sedan till en vändpunkt där individen tar ett slutgiltigt beslut att förändra sin livssituation (ibid. s. 123). Vändpunkten bygger oftast på flera faktorer. Det kan handla om olika kombinationer av perspektiv på en specifik händelse, omgivningens påverkan eller att individen till slut får nog och kommer till insikt att förändringen måste ske direkt och inte vid ett senare tillfälle (ibid. s. 148). Det sista stadiet kallas för *ex-roll*, och innebär att återupprättande av en ny identitet behöver ta hänsyn till den gamla kriminella rollen (ibid. s. 1). Individen har kvar rollrester från den tidigare rollen som påverkar den nya identiteten (ibid. s. 174). En person som etablerar sig i en ny identitet har känslomässiga svårigheter att bryta sig loss från självuppfattningar och normativa förväntningar på den tidigare identiteten (ibid. s. 149). Exitprocessen är användbar för denna studie för att förstå på vilket sätt stödinsatser under exitprocessen haft betydelse för utvecklingen till en icke-kriminell identitet.

3. Tidigare forskning

I följande avsnitt kommer tidigare forskning inom fältet som är av relevans för vår studie att presenteras i form av vetenskapliga artiklar. Artiklarna är indelade i fem olika avsnitt med utgångspunkt i frågeställningarna.

3.1. Vändpunkter som påbörjat exitprocessen till att utveckla en icke-kriminell identitet

Aresti, Eatough och Brooks-Gordon (2010) undersöker i sin studie om före detta fångars upplevelser av självförändring, identitet och karriärmöjligheter. Fem män från Storbritannien som hade avtjänat ett fängelsestraff på minst tre år deltog i semistrukturerade intervjuer. Det som framkom av resultatet var ett definierat ögonblick som fångar de tidpunkter som leder till att kriminella män beslutar att förändra sin livsstil. Författarna menar att uppenbarelsen som ligger till grund för beslutet kan grunda sig i flera händelser. Tanken av långvariga straff ledde till intensiva känslor av förlust och ångest. Känslan av att sitta inlåst och vara maktlös resulterade i existentiella ögonblick som utgjorde en vändpunkt, ett första tecken på en vilja till självförändring. Denna process ledde till att männen valde att ta kontroll över sitt liv och förändra sin identitet, vilket genererade nya mål, ambitioner och väckte känslor av hopp. Resultatet relaterar till vår studie då den tar upp vändpunkter som leder till ett beslut att lämna en kriminell miljö och de positiva konsekvenserna som medfört av att lämna.

Descormiers (2013) undersöker i sin studie om vändpunkter som får en individ att lämna en kriminell livsstil och sin tillhörighet till gänget. Studien består av både en kvalitativ del där 22 intervjuer genomfördes som komplement till 73 antal kvantitativa enkäter. Resultatet belyser att avståndstagande från gänget inte är baserat på en händelse, utan är en komplex process med flera händelser och utmaningar som leder till beslutet. Det krävs först en *avidentifiering* av det tillhörande kriminella gänget för att kunna lämna. Författaren menar att avidentifiering innebär att en individ inte längre identifierar sig med en viss grupp. Avidentifieringen kan utlösas av flera vändpunkter, såsom traumatiska händelser, utmattning, fängelsestraff eller att bli förälder. Resultatet är relevant i förhållande till vår studie eftersom den belyser olika typer av vändpunkter som behövs för att en individ ska kunna avidentifiera sig med gänget och för att kunna ta sig an en icke-kriminell identitet.

3.2. Förväntad stämpling och stigmatisering efter avtjänat fängelsestraff

Benson, Alarid, Burton och Cullen (2011) undersöker i sin studie huruvida lagöverträdare förväntar sig att stigmatiseras eller återintegreras efter fällande dom och vilka faktorer som påverkar förväntningarna. Denna kvantitativa studie utfördes i Texas, där 1031

dömda män deltog i studien. Resultaten visade på att majoriteten av respondenterna förväntade sig att återintegreras i samhället efter frigivning och att de då inte skulle bli stigmatiserade. Resultatet visade vidare på att en del respondenter trodde att det skulle gå att få arbete efter frigivning utan problem och var hoppfulla för framtiden. Resterande respondenter kände att hela världen var emot dem som förknippades med känslor av skam och ilska efter den fällande domen. Resultatet är relevant för innevarande studie då den påvisar att vissa förväntar sig att bli stigmatiserade efter fällande dom medan vissa förväntar sig att återintegreras. Vår kvalitativa studie kan bidra med subjektiva upplevelser av återanpassningen i samhället.

Winnick och Bodkin (2008) undersöker i sin studie ifall män som snart kommer att frigges från fängelse, förväntar sig att få stämpeln "före detta kriminella" och bli stigmatiserade av samhället. Studien bygger på 450 respondenter från en kriminalvårdsanstalt med medelhög säkerhet i Ohio, varav alla var män. Resultatet visar att samtliga intervjupersoner förväntar sig att bli stigmatiserade och avvisade i samhället efter frigivning. De är medvetna om att samhället kommer att stämpla dem som "avvikare". Resultatet visar vidare på att individerna i studien inte var villiga att använda sig av en strategi för att dölja sin stämpel, snarare planerade de att hantera sitt stigma och stämpling genom att vara öppna med sin bakgrund gentemot andra människor. Resultatet är intressant för vår studie eftersom det är av vikt att få en djupare förståelse för hur medvetenheten och öppenheten av sitt stigma och sin stämpling kan påverka utvecklingen till en icke-kriminell identitet.

3.3. Stigmatisering, stämpling och socialt tillbakadragande från samhället

Ahmed (2015) undersöker i sin studie om fängelse, stigma, diskriminering och personlighet påverkar återfall i brott. Sex djupintervjuer genomfördes med före detta fångar i Kano-Nigeria. Studiens resultat visade att personligheten inte ökade risken för brottsligt återfall. Författaren lyfter att stigmatisering, diskriminering och fängelse däremot har ett samband med brottsligt återfall. Resultatet tyder på att stigmatisering efter ett fängelsestraff där samhället märkt individen med underlägsenhet visade sig ha effekt på återfall i brott. Diskriminering och avvisning av de före detta kriminella orsakade ett socialt tillbakadragande från samhället. En annan aspekt som lyfts i resultatet är att brottsregister hade en stor påverkan på samhällets stigmatisering av dessa individer, vilket

resulterat i en upplevelse av diskriminering. Resultatet är av vikt för vår studie då det påvisar hur stigmatisering och återfall korrelerar, vår kvalitativa studie kan bidra med en större förståelse i det redan generaliserande resultatet.

Moore, Tangney och Stuewigs (2016) undersöker i sin studie om brottslingar vid fällande dom får den stigmatiserade etiketten "kriminell förövare". Metodvalet i studien består av ett kvantitativt tillvägagångssätt. Studien bygger på en strukturell ekvationsmodellering där 203 manliga respondenter deltog i studien innan frigivning från fängelsestraff. Resultatet visade att stereotyper som formas gentemot kriminella förövare kan internaliseras i individens självuppfattning och är ett fenomen som benämns som självstigma. Individens upplevelse av stigma ledde till att respondenterna väntade sig bli diskriminerade i samhället efter frigivning. En annan följd av förväntad och upplevd stigma var dålig anpassning i samhället, i form av ett socialt tillbakadragande från samhället. Studien har relevans i förhållande till vår studie eftersom det påvisar hur stigmatiseringen kan orsaka ett socialt tillbakadragande och försvåra anpassningsmöjligheterna till en icke-kriminell identitet.

3.4. Vikten av geografisk separation och laglig inkomst som stödinsatser

Bolden (2013) undersöker i sin studie om processen att gå med i gäng och lämna gäng. I studien genomfördes 48 djupintervjuer med både aktiva och före detta gängmedlemmar. Resultatet visar att medlemskapet är komplext och det sociala bandet mellan medlemmar som utvecklas har stor betydelse för medlemmarna. Det som har visat sig vara framgångsfaktorer för att ta avstånd från gänget är en geografisk separation och alternativa stödsystem i samhället. Stödinsatser kan dra nytta av att tillhandahålla en miljö som tar upp båda frågorna, till exempel en yrkes- eller högskoleutbildning inom ett annat område, eller en karriär som militär, vilket skulle ge både ekonomisk säkerhet och omlokalisering. Resultatet är relevant för vår studie eftersom den ger indikation på hur ett bra stödsystem underlättar för kriminella att få den stöttning de behöver för att kunna ta steget att våga lämna kriminella grupper och utveckla en ny livsstil.

Rhoden, Senker och Glorney (2022) undersöker den potentiella påverkan en anställning har som en avståndsbefrämjande faktor i konstruktionen av en ny icke-kränkande identitet. Semistrukturerade intervjuer är tillämpade på åtta deltagare som avtjänat ett fängelsestraff i Storbritannien. Resultatet belyser vikten av en anställning i

arbetsmarknaden och laglig inkomst som bidragande faktor för en laglydig identitet. Författarna menar att anställning och laglig inkomst stärker kriminella individers möjlighet till avståndstagande från den kriminella identiteten och stärker möjligheten att utveckla en ny icke-kriminell identitet. Resultatet är relevant för vår studie eftersom den belyser vikten av anställning och yrkesverksamma inom olika stödsystem som skulle kunna konstruera en identitet som förändrar livet för den före detta kriminella.

3.5. Organisatorisk stöttning som möjliggjort utvecklingen till en icke-kriminell identitet

Bogestam och Patel (2016) undersöker i sin studie om olika typer av stöd för att bidra till att utveckla insatserna så att fler personer framgångsrikt kan lämna en kriminell livsstil. Metoden som använts i studien består av en genomgång av tidigare forskning, enkäter, intervjuer och insamlade uppgifter från avhopparverksamheter. Studiens framtagna resultat visar att inträde i kriminella miljöer ofta hade att göra med att individerna haft en problemfylld bakgrund med svaga band till skola och familj. Detta gjorde att de sökte gemenskap och acceptans hos andra som de tillsammans med började begå kriminella handlingar. Resultatet tyder på att avhoppare behöver stöttning för att ändra sin identitet som kriminell. Resultatet relaterar till vår studie då den söker förståelse för vilka stödinsatser som verkat främjande för utvecklingen till en icke-kriminell identitet.

Forkby, Örnlinde och Kuosmanen (2019) undersöker i sin studie om vägen ut ur kriminalitet och vilka stödinsatser som verkat främjande under processen att lämna ett gäng. Metoden som använts i studien består av ett kvalitativt tillvägagångssätt där studiens empiri samlades in med hjälp av sju intervjuer. Resultatet av artikeln visar på att samtliga respondenter som haft en problemfylld bakgrund inom familjen och skolan, format en distanserad känsla av gemenskap som de senare kunnat finna i kriminella miljöer. Resultatet visar vidare att det krävs genomtänkta strategier och program av myndigheter och organisationer för att stödja förändringsprocesser vid konstruktion av en ny icke-kriminell identitet. Resultatet är relevant för vår studie då den belyser vikten av att känna gemenskap samt vikten av stödinsatser som behövs för att lämna en kriminell miljö.

4. Avgränsning

Tidigare forskning inom området har inkluderat både kvantitativa och kvalitativa studier. Det finns omfattande avhandlingar, rapporter och socialpsykologiska teorier som berör de enskilda delar och element som vi ville undersöka. Forskningen som ligger till grund för studiens teoretiska bakgrund har berört flera aspekter som är relevanta för exitprocessen till att utveckla en icke-kriminell identitet. Många studier har berört svårigheter som är förknippade med processen att lämna kriminalitet, främst med inriktning på män som avtjänat fängelsestraff och haft en koppling till ett kriminellt gäng. Bland annat har tidigare forskning uppmärksammat vändpunkter som får en individ att lämna en kriminell miljö och hur förväntad stämpling och stigmatisering efter avtjänat fängelsestraff kan orsaka ett socialt tillbakadragande i samhället. Tidigare forskning belyser även att tillgången till stödinsatser av samhället och organisationer ansågs möjliggöra utvecklingen till icke-kriminell identitet. Det var en utmaning att finna studier som utforskar subjektiva upplevelser av hur stödinsatser, stämpningsprocesser och stigmatisering samspelar under exitprocessen i utvecklingen till en icke-kriminell identitet. De generella studier om att lämna kriminalitet vi funnit innefattar sällan stämpling och stigma i relation till identitet, vilket vi kommer att belysa i denna studie då vi anser att det möjligtvis kan ha betydelse för återintegreringen i samhället. Således fann vi ett intresse att anta ett kvalitativt tillvägagångssätt samt inkludera dessa fenomen för att bidra med en studie som berör alla delar inom forskningsfältet. Vår studie synliggör subjektiva upplevelser kring exitprocessen som kan ge insikt om hur samhällets stöd kan förbättras för att underlätta utvecklingen av en icke-kriminell identitet. I vårt sökande efter artiklar fann vi att många studier undersökte korrelationen mellan kriminalitet och missbruk. Missbruk och kriminalitet hänger ofta ihop med varandra, eftersom många hamnar i en kriminell miljö där de begår brott för att finansiera sitt missbruk. Det är dock något som behöver utelämnas på grund av vår forskningsdesign.

5. Metod och metodologiska utgångspunkter

I detta avsnitt kommer de metodologiska utgångspunkterna att presenteras: metodval, urval, instrument, etiska överväganden, tillvägagångssätt samt kvalitetskriterier.

5.1. Metodval

Metoden som valts i denna studie är kvalitativt tillvägagångssätt. Tonvikten i kvalitativa metoder ligger på ord vid analys och insamling av data, vilket ligger i kontrast till det kvantitativa tillvägagångssättet där tonvikten ligger på siffror och kvantitet (Bryman 2018, s. 455). Studien tillämpar en induktiv och tolkande strategi där studiens teorier kommer att genereras på underlag av de praktiska forskningsresultaten (Bryman 2018, s. 455). Metoden valdes i syfte att förstå det undersökta problemet utifrån respondenternas perspektiv. Kvale och Brinkmann (2014, s. 41) menar att ett kvalitativt tillvägagångssätt ger en mer ingående förståelse av individernas upplevelser av det som undersöks. Metoden är relevant för denna studie eftersom det krävs en viss närhet till respondenterna för att fånga upp de subjektiva upplevelserna av hur stödinsatser, stämpling och stigmatisering påverkat före detta kriminella mäns identitetsformande i exitprocessen.

För att besvara frågeställningarna utformades semistrukturerade intervjuer med förutbestämda frågor i form av en intervjuguide. Den semistrukturerade intervjun syftar till att få beskrivningar av respondentens upplevelser med hänsyn till tolkning av innehållet av det som framkommer av de beskrivna fenomenen (Kvale & Brinkmann 2014, s. 151). Denna typ av intervju ger respondenten möjlighet att svara fritt på frågorna och ger intervjuaren utrymme till att ställa följdfrågor om det skulle behövas (Bryman 2018, s. 564). Genom att kunna ställa följdfrågor till respondenterna går det att forska vidare på sådant som kan vara intressant samt generera djupare förståelse för individens upplevelse (May 2013, s. 163).

5.2. Urval

I studien används ett målstyrt urval, som utgör en form av icke-sannolikhetsurval. Denna urvalsmetod utser deltagare på ett strategiskt sätt i syfte att inkludera deltagare som är relevanta för studiens forskningsfrågor som formulerats (Bryman 2018, s. 497). Med utgångspunkt i detta utsågs deltagare strategiskt från avhoppbarverksamheten Kriminellas Revansch I Samhället (KRIS) som ansågs relevanta för forskningsfrågorna. Studien utgick från följande urvalskriterier;

1. Män, minst 25 år.
2. Systematiskt begått för att tjäna pengar.

3. Avtjänat straff inne på anstalt.
4. Lämnat den kriminella miljön för minst två år sedan.
5. Tagit del av stödinsatser under exitprocessen.

Till en början var det första urvalskriteriet, män, 30 år och det fjärde urvalskriteriet var att de skulle ha lämnat för minst fem år sedan. De utformade urvalskriterierna resulterade till en början i några avslag eftersom en del av verksamheterna inte hade tillgängliga medlemmar som uppnådde dessa kriterier. Det innebar att två av urvalskriterierna behövde revideras till ovanstående numrering av urvalskriterium. Intervjupersonerna anonymiserades och benämns som person 1, person 2 och så vidare. Urvalet bestod av tio intervjupersoner som uppnådde samtliga urvalskriterier från olika delar av Sverige.

Anledningen till valet av KRIS-medlemmar grundar sig i att verksamheten ger stöd till avhoppare i exitprocessen och många av dem har avtjänat ett fängelsestraff vilket motsvarar studiens målgrupp. Avgränsningen att endast intervjua män grundar sig på att män enligt forskning och brottsstatistik begår mer brott än kvinnor. Det finns markanta skillnader på hur män respektive kvinnor blir behandlade vid lagöverträdelse, där kvinnor inte betraktas lika "farliga" (Giddens 2007, ss. 602–603). Med detta som utgångspunkt ansågs att män i större utsträckning blir stigmatiserade och stämplade som i relation till stödinsatser blev av intresse att utforska. Den specifika åldersgruppen är vald med utgångspunkt i det som Nutley (2019) menar att riskbedömning och konsekvenstänkande fullbordas när hjärnan är färdigutvecklad vid 25-årsåldern.

Urvalskriteriet där individen ska ha lämnat den kriminella miljön för minst två år sedan, är valt för att fånga erfarenheterna av att ha bytt livsstil och att respondenterna ska ha hunnit reflektera över förändringsprocessen. Att ha tagit del av stödinsatser under exitprocessen valdes med en grundtanke i att få en djupare förståelse för om det haft betydelse för utvecklingen till en icke-kriminell identitet. Genom att vara del av sociala insatser kan integreringen i ett sådant socialt nätverk hjälpa individen att undvika negativa upplevelser och bryta eller påverka ett visst beteendemönster (Cohen & Wills 1985).

5.3. Instrument

Mätinstrumentet i denna studie består av en intervjuguide (se bilaga 1) som rymmer en semi strukturerad uppsättning av frågor. Ledande frågor undveks och ett begripligt språk brukades i syfte att motta värdefulla resultat (Bryman 2018, ss. 556–557). Dispositionen

i intervjuguiden bestod inledningsvis av bakgrundsfrågor såsom ålder och varför respondenterna valt att vara medlemmar i KRIS, i syfte för att kunna sätta respondentens svar i ett sammanhang (ibid. s. 567). Intervjuguiden övergick sedan i fördjupningsfrågor som var indelade i teman med utgångspunkt i forskningsfrågorna (ibid. s. 566). Eftersom första forskningsfrågan berör både stödinsatser och exitprocessen bröts forskningsfrågan ner i två teman: *exitprocessen* och *stödinsatsers betydelse under exitprocessen*, i syfte att fånga respondenternas upplevelser av de båda aspekterna. Ett exempel på en intervjufråga som konstruerades med utgångspunkt i första temat var: *Var det någon specifik händelse som fick dig att lämna? I så fall, kan du minnas ett definierat ögonblick där du tog beslutet att lämna den kriminella miljön?.* Denna typ av fråga ger utrymme för individen att ge sin upplevelse kring om det var en specifik händelse som fick honom att lämna den kriminella miljön eller om det var en längre process som ledde till beslutet. Andra forskningsfrågan bröts ner till temat: *Stigmatisering och stämplingsprocessen i relation till identitet*. Utifrån det valda temat bröts frågeställningen ner till bland annat följande intervjufråga: *Har du känt ett utanförskap i samhället? I så fall, finns det specifika händelser i din vardag som har förstärkt upplevelsen av att vara utsatt för stämpling eller stigmatisering?.* Denna fråga gav individen möjlighet till att ge sin uppfattning på om han känt ett utanförskap till följd av sin före detta kriminella identitet och om denna känsla förstärktes av upplevelsen av stämpling och stigmatisering av omgivande folk eller samhälle.

5.4. Etiska överväganden

Forskningsetiska principer i humanistisk samhällsvetenskaplig forskning etableras i avsikt att erbjuda deltagare skydd från att bli identifierade och skadade till följd av sin medverkan i forskningen (Vetenskapsrådet 2002). Samtliga deltagare bör skyddas från psykisk och fysisk skada, förnedring samt oönskad insyn i deras livsförhållanden (ibid.). Studien berör etisk känslig information i flera avseenden, bland annat personuppgifter samt livssituationer som kan vara känsliga för deltagarna, vilket medför extra hänsyn till integritet. Med utgångspunkt i det har vi förhållit oss till det grundläggande individskyddskravet som kan preciseras i fyra allmänna huvudkrav i förhållande till forskning: *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet*.

Informationskravet syftar till att individen får information om studiens syfte, delmoment och studiens etiska förhållningssätt (Bryman 2018, s. 171). Information om studien informerades såväl muntligt som skriftligt, detta för att säkerställa deltagarnas medvetenhet om att deras medverkan var frivillig samt att de när som helst hade rätt till att avsluta sitt deltagande. Samtyckskravet betonar att deltagarna själva har rätt till att bestämma över sin medverkan i studien (Vetenskapligarådet 2002). Detta uppfylldes genom att vi inhämtade ett samtycke från respektive deltagare både muntligt och skriftligt. Konfidentialitetskravet syftar till att personuppgifter ska behandlas med största möjliga konfidentialitet (Bryman 2018, s. 171). Med utgångspunkt i konfidentialitetskravet har respondenternas personuppgifter och övrig personlig information behandlats med största möjliga konfidentialitet. Bland annat har person- eller situationsspecifik information anonymiserats innan publikation och data som har samlats in har förvarats på en lösenordskyddad dator. Vi har förhållit oss till EU:s dataskyddsförordning (GDPR) om hur länge data får behållas innan den bör kasseras (Högskolan i Skövde 2021, s. 1), detta även för att uppfylla nyttjandekravet. Nyttjandekravet innebär att personuppgifter som samlats in endast får användas för forskningsändamål (Bryman 2018, s. 172). I enlighet med nyttjandekravet har uppgifter om enskilda enbart använts för forskningsändamålet.

5.5. Tillvägagångssätt

Innan påbörjandet av intervjuerna skickades ett informationsbrev ut på mejl (se bilaga 2) till verksamhetsansvariga inom KRIS för att nå ut till deltagare som uppfyllde urvalskriterierna. I mejlet presenterades studiens syfte, genomförande samt etiska förhållningssätt. När deltagare som uppfyllde studiens urvalskriterier valde att delta skickades en samtyckesblankett (se bilaga 3) ut till deltagarna som de fyllde i och skickade tillbaka och intervjuer kunde därefter planeras in. Samtliga intervjuer genomfördes digitalt, via Zoom tjänsten. Anledningen till att virtuella möten via Zoom ägde rum var för att deltagarna från KRIS kom från olika städer. På grund av det tidsspann vi behövde förhålla oss till valdes att intervjuerna skulle ske digitalt för att bespara tid och hinna genomföra alla intervjuer inom den bestämda tidsramen. Innan samtliga intervjuer påbörjades, presenterade vi oss själva och sammanfattade studien samt hur det skulle gå till. Även ett muntligt samtycke gavs angående inspelningen av intervjun. När

respektive samtyckt till att bli inspelad sattes intervjun igång. Intervjun påbörjades med att bakgrundsfrågor ställdes och efter det inleddes temafrågorna. Efter att varje intervju hade avslutats påbörjades transkriberingen av respektive inspelad intervju. Intervjuerna var utspridda under olika dagar och totalt genomfördes 10 intervjuer. Varje samtal varade mellan 45–60 minuter och spelades in. När alla intervjuer var genomförda kunde analyser av allt transkript göras i form av kodning.

5.6. Transkriberingsprocessen

Transkriberingsprocessen påbörjades efter att varje intervju hade ägt rum. För att inte gå miste om något som nämnts av respondenten, spelades varje enskild intervju upp samtidigt som varje ord kunde transkriberas. Under transkriberingsprocessen togs det hänsyn till emotionella reaktioner, pauser och fördröjda svar som kunde noteras i transkriberingsmaterialet. Det inspelade materialet behövdes spolas tillbaka och även stoppas ibland för att hinna föra ner det som sagts. Detta tillvägagångssätt ger många fördelar för oss, intervjupersonen och utomstående läsare. Bryman (2018, s. 577) lyfter en fördel med denna transkriberingsprocess som är bland annat att transkriptionen underlättar för forskarna att kontrollera intervjupersonernas svar, utan att dessa påverkas av halvt omedvetna tolkningar. En annan fördel som Bryman (ibid.) lyfter är att det underlättar analys för att gå igenom intervjupersonens svar upprepade gånger för noggrannare analys. Ett tillgängligt intervjutranskript ger även möjlighet för forskarna att bemöta och skydda sig vid anklagelser om att forskaren påverkat analysen utifrån fördomar och personliga värderingar.

5.7. Kvalitetskriterier

Denna studie utgår från kvalitetskriterierna *reliabilitet* och *validitet* för att säkra studiens kvalitet. Reliabilitet beskriver tillförlitligheten hos en mätning. Extern reliabilitet betonar i vilken utsträckning en undersökning kan upprepas och replikeras (Bryman 2018, s. 466). Detta kriterium är svårt att uppnå i en kvalitativ forskning då det är omöjligt att frysa en social miljö som studeras för att sedan kunna replikera den (ibid). Eftersom studien utgår från ett målstyrt urval har data som samlats in specifik för gruppen som undersökningen gjorts på och upprepning av samma mätning kommer med stor sannolikhet inte att ge samma svar, vilket innebär därför att extern reliabilitet inte kunnat uppnås i denna studie.

Intern reliabilitet syftar till att forskarna som genomför undersökningen kommer överens om hur de ska tolka informationen de ser och hör (Bryman 2018, s. 466). Detta kriterium har kunnat nås genom att data kontinuerligt diskuterats för att komma överens om tolkningen av det som observerats. Vi båda har varit delaktiga vid alla intervjuer och genomfört analyser av dessa tillsammans för att vara överens kring de observationer som gjorts och de teoretiska idéer som utvecklats. Validitet handlar om mätningarnas relevans och huruvida resultatet av undersökningar mäter det som är avsett att mätas (Bryman 2018, s. 466). Extern validitet innebär hur resultatet kan generaliseras till andra situationer och sociala miljöer (ibid. s. 468). Detta kriterium är svårt att uppnå då ett begränsat urval används, vilket omöjliggör generalisering. Det är inte av intresse att generalisera eller införskaffa representativa data, utan intresset ligger i att få en djupare förståelse av målgruppens upplevelser av det undersökta ämnet i studien. Intern validitet omfattar en överensstämmelse mellan forskarnas observationer och teoretiska idéer som de beskriver och utvecklar (ibid. ss. 466–467). I syfte att säkra intern validitet och minska feltolkning av otydliga svar har följdfrågor ställts för att vi ska få bekräftat att vi uppfattat svar på rätt sätt. Intern validitet har kunnat uppnås då respondenternas utlåtande har analyserats i relation till de teorier som utvecklats och beskrivits.

5.8. Analysmetod

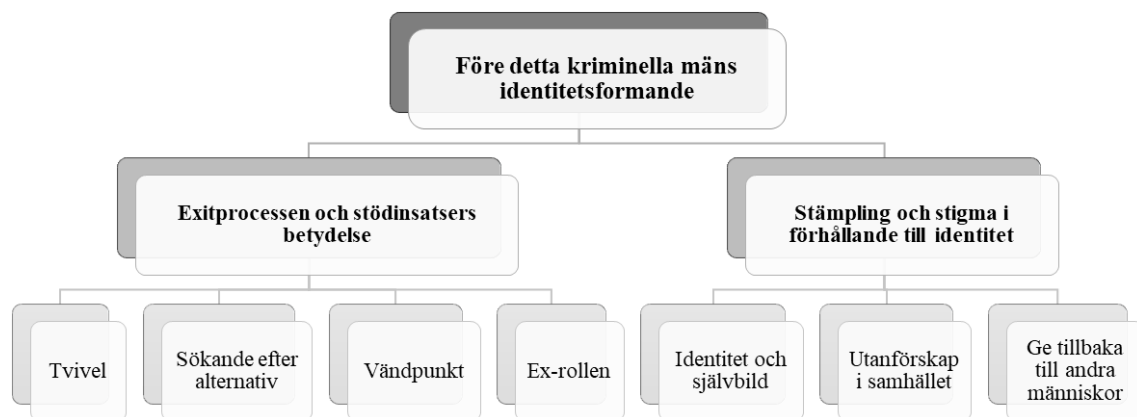
Den analysmetod som tillämpats i denna studie är tematisk analys, vilket Bryman (2018, s. 708) beskriver som ett sökande efter teman. Analysmetoden valdes för att göra det lättare att åtskilja före detta kriminella mäns olika upplevelser och erfarenheter, samt för att lättare hitta intressanta mönster som framkommit i intervjuerna. Innan kodningen påbörjades bekantade vi oss med materialet för att få en övergripande bild av det som skulle analyseras. Därefter gick vi igenom materialet en omgång till, samtidigt som delar markerades av de utsagor som framkommit som ansågs relevanta och till det markerade formades koder efter varje givet svar. Innehållet i koderna analyserades för att hitta gemensamma element för att lyfta dessa till högre liggande nivåer av teman i förhållande till forskningsfrågorna (se bilaga 4). Namn på dessa teman gav tydlig insikt om den data som står i fokus och fångade stora delar av det som temat syftade till textutdragen. Efter att samtliga transkript analyserats och underliggande betydelser påträffats skapades en tabell innehållandes en uppsättning av teman och underteman. De utformade teman och

underteman representerade sedan de använda rubriker och underrubriker som använts i resultat och analys.

6. Resultat & analys

Studiens resultat presenteras med ett urval av citat från empiriinsamlingen med utgångspunkt i två huvudteman som har tillhörande underteman. I detta avsnitt presenteras resultat och analys tillsammans för att tydliggöra våra tolkningar av det presenterade materialet. Första huvudteman som identifierades var: *Exitprocessen och stödinsatsers betydelse*, med tillhörande subteman *tvivel*, *sökande efter alternativ*, *vändpunkt* och *ex-rollen*. Det andra huvudtemat: *Stämpling och stigma i förhållande till identitet* har tre subteman, *identitet och självbild*, *utanförskap i samhället* samt *ge tillbaka till andra människor*.

Figur 1.

Sammanställning av huvudteman och subteman.

De huvudsakliga fynd som framtagits av studiens resultat och analys är att stödinsatser som geografisk separation i kombination av KRIS stödinsatser under exitprocessen haft positiva bidragande faktorer i processen för respondenterna att utveckla en icke-kriminell identitet. De respondenter som bodde kvar i det område de begick kriminella handlingar upplevde sig i större utsträckning blivit påverkade av stämpling och stigma vilket står i kontrast till de som gjort en geografisk separation. Däremot har medlemskapet hos KRIS verkat som en skyddad miljö från stämpling och stigmatiseringen som eftersträvat öppenhet av deltagarnas kriminella förflutna, vilket underlättat processen i att kunna utveckla en icke-kriminell identitet. Den stämpling och stigmatisering som gjorts av samhället motiverar vissa av respondenterna till att stärka den nya identiteten ännu mer genom att hjälpa andra kriminella som vill lämna den kriminella miljön.

6.1. Exitprocessen och stödinsatsers betydelse

Det första temat berör de fynd som gjorts gällande intervjupersonernas upplevelser av stödinsatsers betydelse i exitprocessen och den effekt som KRIS stödinsatser haft för utvecklingen till icke-kriminell identitet. Att ta avstånd från kriminalitet handlar om en komplex process där individen oftast har en stark kriminell identitet och sociala band i den tillhörande miljön. Analysen i följande underavsnitt delas upp i fyra underteman.

6.1.1. Tvivel

Respondenterna har på olika sätt upplevt händelser som ledde till det första tvivlet. Samtliga respondenter ifrågasatte den dåvarande kriminella identiteten successivt under en längre period och tanken på att lämna växte sig starkare med tiden. Vi kan i majoriteten av respondenternas utsagor se att de under en längre tid haft ambivalenta känslor för den kriminella identiteten och att de hade en önskan om förändring. Respondenternas svar illustrerar på olika sätt de händelser som gav upphov till det som fick dem att börja tvivla på sin tillhörighet i den kriminella miljön. Intervjuperson 1 beskriver en hotfull miljö som utlösare för ett tvivel:

Jag hade tankar på att lämna hela tiden när det blev för hotfullt att vara kvar. Det svåra var bara att jag hade en så pass stark kriminell identitet som gjorde det svårt för mig att bara lämna. (Person 1, s, 1)

Det som utläses i det ovanstående citat är att person 1 beskriver en medvetenhet kring risken av att vara kvar i den kriminella miljön. Utlösaren för tvivlet för person 1 var den hotfulla miljön, trots en medvetenhet kring det framkommer det att hans starka kriminella identitet försvårade möjligheten att lämna. Vidare uttrycker person 1 (s. 26) "När jag hade en kriminell livsstil hade jag vänner som såg upp till mig eftersom jag var en fixer, som fixade saker och ting". Detta kan kopplas till det som Tajfel (1974) lyfter om att medlemmar i en social grupp formar sin sociala identitet och håller ihop av ett gemensamt intresse, vilket tenderar att vara tillräckligt för att de ska agera solidariskt mot varandra. Ur empirin framkom att majoriteten av respondenterna hade en stark koppling till deras tidigare tillhörande sociala grupp som försvårade lämnandet trots att de tvivlade på deras tillhörighet i den kriminella miljön. En förklaring till det föregående nämnda är att lämnandet försvårades på grund av att den sociala tillhörigheten var en stor del av respondenternas sociala identitet. Ett tydligt mönster i flera av intervjuerna var en lång process av tvivel som visade tecken på psykisk ohälsa. Följande citat belyser problematiken:

Jag var tidigare gängmedlem, när man har gått med i gäng har man gått hela vägen. När jag var där insåg jag stressen jag hade i flera situationer och i princip hela tiden, utvecklade jag till slut posttraumatiskt stressyndrom och blev helt utbränd [...] Man är vid andras fiender och mår dåligt psykiskt och det är ett mörker som aldrig tar slut. (Person 2, s. 1)

Citatet ovan visar på att person 2 identifierade sig som en tidigare gängmedlem och befann sig i stressiga situationer. Tillhörigheten i gruppen påverkade respondentens psykiska hälsa negativt och resulterade i posttraumatiskt stressyndrom samt utbrändhet. Tajfel (1974) lyfter att en tillhörighet till en viss social grupp formar individens beteende och sociala identitet efter värderingar och normer som konstrueras och upprätthålls inom gruppen. Troligen har identifieringen som gängmedlem i detta fall för person 2 inneburit att han förhållit sig till den sociala gruppens normer och värderingar som orsakade de stressiga situationer och utlöste tvivlet. Trots hans beskrivning om psykisk ohälsa, kan social press, gruppens normer och en stark social identitet i förhållande till gruppen vara sådana orsaker som fördröjde processen att lämna vid tvivlandet. En annan aspekt som

sådde tvivel hos respondenterna var känslan av bristande lojalitet. Respondent 5 och 9 beskriver det på följande sätt:

Jag var trött på det. Moralen och lojaliteten försvann från vännerna på grund av kriminaliteten. Det fanns ingen charm i det längre utan det var bara att överleva för dagen med massa stress och dåliga känslor. (Person 5, s. 7).

Jag förstod att jag bara var en bricka i spelet och började känna mig utnyttjad och började förstå att det inte var jag som hade kontrollen. (Person 9, s. 3).

Flera respondenter beskrev att förändringar i relationer var en annan faktor som ledde till initiala tvivel. Känslan av att gruppens moral och lojalitet försvann till varandra, var den orsak som fick vissa respondenter att tvivla på sin tillhörighet till miljön de befann sig i. Här uppstår en diskrepans mellan en idealiserad bild av rollen och hur den är i verkligheten. Känslan av samhörighet påverkar identiteten och många av respondenterna beskrev en stor lojalitet för den tillhörande gruppen. Enligt Tajfel (1974) är den sociala gruppen en del av individens sociala identitet, en del av individens självuppfattning, tillsammans med känslomässiga betydelser kopplat till detta. När respondenterna kommer till insikt att de är utbytbara och en bricka i spelet påverkas deras självuppfattning och känslomässiga tillstånd till gruppen, vilket får dem att börja tvivla på sin kriminella identitet. Detta stämmer överens med det som Ebaugh (1998) beskriver om att individen börjar tvivla på det egna engagemanget i gruppen när han inser negativa förändringar i relationer och erkänner avvikelserna.

I detta skede menar Ebaugh (1988) att positiva reaktioner från andra förstärker individens initiala tvivel och kan påskynda tvivelfasen. Redan i detta stadie när individen är inne i tvivelfasen kan stödinsatser vara av vikt för att förstärka individens initiala tvivel för att påskynda processen i att utveckla en ny icke-kriminell identitet. Ur empirin framkommer det att respondenterna i denna fas inte var öppna för stödinsatser trots att de visade tendenser på en stark vilja för förändring. En möjlig förklaring till varför respondenternas tvivelfas pågick länge för respondenterna var för att de var skeptiska till stödinsatser sedan tidigare erfarenheter, i kombination med att de beskrev en stark social identitet kopplat till den kriminella miljön de tillhörde.

6.1.2. Sökande efter alternativ

Av den insamlade empirin framkom att många till slut efter ett långt tvivlande kom till ett stadie där de var missnöjda med sin identitet och att det blev aktuellt för dem att söka och överväga andra alternativa identiteter. Vidare framkom det att en del av respondenterna visste att de ville lämna, men inte hur de skulle gå tillväga. Majoriteten berättade att de spenderade flera år av att tvivla och söka efter alternativ, där det pågick mycket reflektion kring hur avhoppet skulle ske:

Jag orkade till slut inte köra över den inre kompassen som någonstans hade börjat fungera igen, Samvetet som kom ikapp gjorde det jävligt smärtsamt att låtsas vara stenhård och iskall. Någonting inom sa att det var fel, jag började bli paranoid, började bli stressad. Jag började se båda sidorna av saker, rätt och fel, svart och vitt och det blev jävligt jobbigt. (Person 5, s. 5).

Citatet ovan tydliggör respondentens övervägande av att den aktuella livsstilen som till slut blev för svår att uthärda. Den inre kompassen som person 5 pratar om, kan tolkas som den moraliska kompassen som hjälper honom att se det som var rätt och fel i hans handlingar. Detta gjorde att hans tankar övergick i känslor och resulterade i att han kände sig paranoid och stressad. Detta går i linje med det som Ebaugh (1988) lyfter om att så länge en individ är nöjd med sin aktuella identitet är personen medveten om andra alternativ på ett övergripligt och vagt sätt. När förhållanden av personligt missnöje med den aktuella identiteten tar plats får dessa vaga alternativ nytt fokus och perspektiv. Person 9 beskriver att hans attityd ändrades när han blev utmattad och började längta efter något annat:

De människor jag hade runt om mig som var aktiva i det här tyckte nog mer att jag var mer en börda i slutet för andra för jag var så utmattad att det blev enkelt att släppa taget om mig av gruppen och jag kunde släppa taget också. (Person 9, s. 8).

Det som utläses av ovanstående citat är att en social respons på individens förändrade beteende, var en viktig del i individens sökande efter alternativa roller. I detta stadie upplever person 9 att han blev en börda för gruppen vilket möjliggjorde för gruppen och

för honom att släppa taget om varandra. Ebaugh (1988) beskriver att missnöje över tillhörigheten med en viss grupp kan förstärka individens tvivel och fungera som motivering för strävan att söka efter alternativa roller. När missnöjet blir offentligt kan andra i omgivningen reagera antingen positivt eller negativt på instinkten om att personen är olycklig i den nuvarande rollen och söker efter alternativa roller. Denna sociala respons är en viktig variabel som avgör om individen fortsätter söka efter alternativa roller eller om sökningsprocessen avbryts eller försenas (ibid.).

Av den insamlade empirin framgår det att KRIS är ett alternativ som de flesta av respondenterna övervägde vid olika faser under exitprocessen. För några av respondenterna skedde det i fängelset, där de beskrev att de redan hade tankar på att lämna. Person 6 beskriver i nedanstående citat kring hur han kom i kontakt med verksamheten:

När jag satt i fängelse den här gången så visste jag att jag ville göra en förändring, jag visste inte hur [...] Då kom KRIS, då tänkte jag okej, det är dom här. Det som gjorde att jag drogs till KRIS var att de var ex-kriminella och hade levt som mig. De verkade hitta något som fått dem på rätt bana igen och ett liv utan kriminalitet, och jag ville ha det. (Person 6, ss. 13–14).

När sökandet efter alternativa roller blev aktuellt skapades en öppenhet för majoriteten att veta mer om KRIS, vilket går att se i ovanstående citat. Den tendens som går att se bland intervjupersonernas svar är att det som gör att de flesta drar sig till KRIS är att de kan använda sina erfarenheter till något positivt utan att bli dömda för att ha varit kriminella. Likt person 6 beskrivning ovan, beskrev majoriteten av respondenterna att det som gjorde att de drogs till KRIS var att alla medlemmar var ex-kriminella med liknande bakgrund som dem själva. KRIS medlemmar har lämnat sin kriminella identitet där de begått brott och är nu ärliga mot sig själva och varandra, vilket ur empirin framkom var det som respondenterna strävade efter att uppnå. Detta går i linje med det som Tajfel (1974) lyfter om att individen strävar efter att skapa en social identitet baserad på vetenskapen om att han kommer inkluderas i en viss grupp med medlemmar som delar gemensam identifikation och kan känna samhörighet till varandra. Ebaugh (1988) lyfter

att positivt socialt stöd är en viktig del under exitprocessen för att kartlägga nackdelar med den nuvarande identiteten och fördelar med andra identiteter.

6.1.3. Vändpunkter

Vändpunkter som fick respondenterna att lämna den tillhörande kriminella miljön såg olika ut för respondenterna. Majoriteten beskrev vändpunkten som att de nådde sin absoluta botten där det inte längre fanns något annat alternativ än att välja en annan väg om de ville fortsätta leva. Det som skiljer svaren i det insamlade materialet är *vad* som ledde till vändpunkten. Detta går i linje med det Ebaugh (1988) beskriver att efter en period av tvivel, övervägande av alternativ och roller, inträffar en punkt där individen fattar ett bestämt och definitivt beslut att lämna sin nuvarande identitet. För person 9 var det en specifik känsla som var den första vändpunkten:

Jag kände att det inte fanns någon mening med någonting, jag hade inte någon annan känsla i kroppen än att jag inte ville leva längre. Någonstans i det där jävla mörkret så tändes det ett litet ljus i mig och det var någon form av andligt uppvaknande. Det var som att polletten föll ner från huvudet i hjärtat och så helt plötsligt kände jag att det var dags. (Person 9, s. 5).

Flera respondenter beskrev olika symboliska betydelser som fick dem att fatta ett fast beslut att lämna sin kriminella identitet. I ovanstående citat beskriver person 9 att ett ljus tändes som ett andligt uppvaknande. Denna symboliska betydelse var hans vändpunkt när han fattade ett fast beslut att lämna sin kriminella identitet. Känslan av att inte vilja leva längre var en konsekvens av att han under en lång period kände missnöje över sin identitet och började komma till självinsikt när samvetet hann ikapp. Det andliga uppvaknandet tolkas som ett skifte i medvetenhet som resulterade i att han inte längre kunde blunda för sin livsstil och behövde släppa taget. I detta sammanhang gick han från ett resonerande till en känsla av att polletten föll ner från huvudet i hjärtat som skapade insikt om att det var dags att göra en förändring. Detta går i lag med det Ebaugh (1988) beskriver om specifika händelser som resulterat i en insikt om att det krävs en förändring, i detta fall andligt uppvaknande. Person 10 hade en liknande vändpunkt där det andliga

uppvaknandet blev en vägvisare för att börja ta ansvar för vad han gjort och hitta en ny väg framåt:

Mitt andliga uppvaknande var som ett ögonblick när allt blev så tydligt och öppnades runt om mig. Jag förstod exakt vad jag behövde göra och det var som en käftsmäll där mina ögon öppnades för vad som hänt och vad jag måste göra. (Person 10, s. 8).

Fängelsestraff som ledde till reflektion var en annan vändpunkt som framkom i fyra av respondenternas svar. Person 3 (s. 4) beskrev att han kände att det inte var ett liv att åka in och ut och att han i slutet av sitt fängelsestraff kom till insikt att han ville göra en förändring. Person 4 (s. 4) och person 5 (s. 5) beskrev också liknande känslor, där de redan innan de hamnade i häktet var trötta på livsstilen och ville inte längre leva på samma sätt som de tidigare gjort. Ebaugh (1988) beskriver ett antingen eller-alternativ där en individ behöver ta ett beslut att göra en förändring eller fortsätta leva i en riskfylld tillvaro. De flesta respondenter började tänka på sin familj som de hade svikit när de satt inne och valde att bryta sin kriminella livsstil. Det innebar oftast en fara för individens liv eller en förlust av något betydelsefullt att stanna kvar i den nuvarande identiteten. Person 6 (s. 4–5) beskriver en lättnad när han blev häktad sista gången innan han lämnade den kriminella miljön:

Det var nästan skönt sista gången jag åkte in i fängelse, jag hade suttit häktad förut men denna gång visste jag att det var slutet. Jag kände verkligen i fängelset 'fan asså, jag vet inte vem jag är'. Jag har tappat mig själv. Man får mycket egentid och reflektera, jag tänkte verkligen "vad gör jag ens nu för tiden. (Person 6, s. 4-5).

Fängelsestraff kan vara en central vändpunkt om det leder till negativa känslor som det gjorde för samtliga respondenter. När man sitter frihetsberövad och har distans från vänner och den kriminella miljön samt har känslor av tvivel kan det bli en väckarklocka som klargör att den nuvarande identiteten och rollen inte bidrar med något positivt. Troligen kan det vara svårt för individen att reflektera över det när de befinner sig mitt i livsstilen. Med distans och möjlighet till reflektion till allt kan det ske en förändring i tankemönstret. Detta liknar tidigare utsagor om andligt uppvaknande, en specifik

händelse som gör att respondenten inte ser något annat val än att bryta den kriminella livsstilen. Livsstilen som innebar utanförskap, fängelsestraff och skadade relationer ledde till negativa känslor hos respondenterna. När de inte längre kunde fly från sina känslor vid dessa specifika händelser, ledde det till vändpunkter i exitprocessen.

En del av respondenterna beskrev vändpunkten som en process i stället för ett specifikt definierat ögonblick som ledde till beslutet att lämna. Person 8 (s. 5) beskrev att det fanns någonting i honom i flera år som sa att han inte ville ha det livet, men att han inte kunde bryta sig loss själv hur mycket han än försökte. Det som slutligen hände var att han förlorade sin bostad och då blev tvingad att lämna det kriminella livet eftersom han inte hade en trygghet kvar. Person 7 (s. 5) beskriver också att det var flera vändpunkter som ledde till hans beslut att lämna:

Jag hade tankar av att lämna hela tiden men jag satt fast i det [...] Det som hände var egentligen att min familj tog avstånd. Då fick jag uppleva en kännbar konsekvens av att bli övergiven av min familj. Det gjorde så ont att jag började ifrågasätta vad jag gjorde och om det jag gjorde verkligen var rätt. Det var en process där jag insåg att såhär vill jag inte ha det och jag kände att jag inte kunde blunda för problemet längre. Till slut bestämde jag mig. (Person 7, s. 5).

Vändpunkten visar sig i de ovanstående citat vara en process av att ifrågasätta sin kriminella identitet kombinerat med negativa konsekvenser. Känslan av att vilja bryta sig loss utan att det gick, var ett återkommande svar hos respondenterna. Person 8 beskrev att han blev av med bostad och person 7 beskrev att hans familj tog avstånd, vi tolkar det som att verkligheten till slut hann ikapp och dessa faktorer blev droppen som fick bägaren att rinna över. Bostadsområde och familj kan vara grund för identitetsbygge och när dessa försvinner kan det troligen resultera i att alla alternativa identiteter försvinner förutom den kriminella. Förmodligen kan det antingen förstärka identiteten i det kriminella, eller leda till att individen känner att det är nog och söker sig till andra alternativ. För person 8 och 9 blev detta deras vändpunkt, vilket går i linje med det Ebaugh (1988) beskriver om vändpunkten som sista strået där flertalet händelser leder till beslut om förändring. Oavsett vilken typ av vändpunkt respondenterna haft beskrev de en känsla av befrielse och lättnad när de tog det faktiska beslutet att lämna kriminaliteten. Majoriteten

av respondenterna beskrev även en stor rädsla och sorg att bli av med tillhörigheten som de hade i den kriminella miljön. Person 6 och 5 beskriver det på följande sätt:

Det var en del av min identitet, utan den identiteten visste jag inte vem jag var. Det var ändå en sorg där på något sätt. (Person 6, s. 10).

Jag var livrädd. Livrädd för det vanliga livet. Städa, laga mat, rutiner som att gå till jobbet, mitt humör [...] Det blev som att ge ut sig på en okänd mark och det blev väldigt obekvämt. Det var en främmande värld och känsla. (Person 5, ss. 9–10).

Det framgick tydligt att trygghet och normalitet var starka drivkrafter som kan ha orsakat att individerna stannade tillräckligt länge i den kriminella miljön. Det kan i sin tur gjort att de hunnit utveckla en stark identitet att steget att lämna upplevdes som en sorg och rädsla. Detta går i linje med det som Tajfel (1974) lyfter om individens sociala identitet som formas genom identifikation med andra grupper som bygger på gemensam identifikation och känsla av samhörighet. Känslan av sorg och rädsla kan bli en konsekvens av att individen kommer att söka sig till andra sociala grupper som varit/är i samma situation och kan identifiera sig med likasinnade, vilken kan underlätta processen i att utveckla en icke-kriminell identitet. Detta stämmer överens med empirin som visade att det oftast är i denna fas som respondenterna blir en del av organisationen KRIS, där det kan använda sig av de resurser som verksamheten erbjuder och ta del av en ny gemenskap.

[...] KRIS har vaggat mig i detta, oavsett hur jag mått och vilken process jag varit i har insatserna funnits där för mig [...].
(Person 9, s. 23).

[...] Till en början var jag inte intresserad av att ändra min livsstil. Men när jag nådde min botten och KRIS kom upp i bilden igen var jag motiverad nog för att ge dem en chans, och det är jag evigt tacksam för eftersom de verkligen ändrade min livssituation och hjälpte mig att ändra mitt kriminella tankemönster. (Person 6, s. 23).

Många respondenter beskrev, likt citaten ovan, att gemenskapen på KRIS underlättat processen för samtliga att utveckla en icke-kriminell identitet. Ebaugh (1988) belyser att det är vanligt att människor som lämnar en identitet upplever svårigheter att frigöra sig från den tidigare identiteten. Det framgick ur empirin att socialt stöd hos KRIS i denna fas ledde till att samtliga fick stöttning i att ändra sitt kriminella tankemönster. Detta eftersom individen inte behövde förneka eller rättfärdiga tidigare beteenden, utan fick möjlighet till att börja ta ansvar och med stöd av andra i gruppen arbeta bort gamla beteendemönster för att utveckla en icke-kriminell identitet.

6.1.4. Ex - rollen

Samtliga respondenter beskrev vikten av gemenskapen hos KRIS, där de träffat individer med liknande förflutet som kunnat ersätta deras tidigare vänskapskrets. Hälften av respondenterna gjorde en geografisk separation och flyttade från staden de begick kriminella handlingar i. De upplevde vid lämnandet av sin kriminella identitet att samhället hade förståelse för det och accepterade identitetsförändringen, vilket står i kontrast till hur de som inte gjort en geografisk separation upplevde processen. Ebaugh (1988) beskriver att det sista steget i exitprocessen handlar om att individen separerar sin gamla identitet från den nya. I denna del kommer vi att fokusera på de som fått en positiv respons vid byte av identitet medan de som mött en negativ respons kommer att beröras i nästa avsnitt 6.2. om stämpling och stigma i förhållande till identitet.

Majoriteten av alla respondenter upplevde lättnad när de kom till stadiet att de kunde separera sin tidigare identitet i förhållande till den nya. Vissa respondenter beskrev det som att det var skönt att slippa sätta på sig masker för att låtsas vara någon de inte var och beskrev det som en extrem befrielse.

Jag upplevde en sådan extrem lättnad, det kändes som att jag äntligen kunde börja bli den människan som jag alltid varit ämnad att vara. (Person 9, s. 11).

Samhället betraktar mig annorlunda idag och behandlar mig mycket bättre än när jag var kriminell. Jag hade en stämpel på mig som den kriminella och den jobbiga personen. Men idag möter folk mig med

ödmjukhet och kärlek och är stolta över den förändringen jag gjort.
(Person 1, s. 32).

Alla respondenter identifierade sig som tidigare kriminella och de flesta beskrev att de var en helt annan individ idag, där de separerade den gamla identiteten från den nya. I ovanstående citat och liknande av det som framkommer i ungefär hälften av respondenternas svar, upplevde samtliga att samhället betraktar dem på ett annorlunda sätt än innan. Person 1 lyfter att han förr hade en stämpel på sig som den jobbiga, vilket står i kontrast till hur människor idag bemöter honom. Person 4 (s. 34) uttrycker:

[...] Det tar sin tid innan samhället och omgivningen förstår att man menar allvar. Många tänker att snart tar han återfall och är tillbaka på samma bana igen [...]

Det tar tid för samhället att förstå individens identitetsövergång samt vad han har för avsikt att upprätthålla med den nya identiteten. När omgivningen väl har förstått det accepteras den före detta kriminella individen och värderas som en "normal" person i samhället. Detta går i linje med det Ebaugh (1988) uttrycker om att när individen ger indikationer på att han lämnat den tidigare identiteten, börjar omgivningen och samhället reagera på individen annorlunda än innan de lämnade. Vidare hävdar Ebaugh (1988) att denna typ av identitetsbyte som är socialt önskvärd tenderar att värdera individen högre i den nuvarande identiteten än den föregående, vilket gör att individerna behandlas på ett mer värdigt sätt än innan. Genom att bli accepterad och värderad högre än tidigare kan det troligen ge positiva fördelar för individens möjlighet till att kunna separera den tidigare identiteten från den nya. Majoriteten av respondenterna lyfte att det som underlättade samhällets förväntningar på individen var KRIS stödinsatser som gav en möjlighet till positiva sociala reaktioner genom bekräftelse och acceptans på den nya identiteten. Person 5 belyser det på följande sätt:

KRIS, ja. På så sätt att vara i ett likadant sammanhang med andra där alla kan peppa varandra och relatera till varandra [...] Det är en gemenskap som vi driver tillsammans och driver oss framåt i vår process. (Person 5, s. 21).

Majoriteten beskrev likt citatet ovan att KRIS stödinsatser verkat främjande i respondentens utveckling till icke-kriminell identitet. Genom att KRIS ersatt den kriminella gruppen har individerna kunnat utveckla en ny identitet och stärka denna utifrån den samhörighet de fått ta del av i KRIS. Med likasinnade människor har de kunnat förstå varandra på ett mer djupgående sätt. En möjlig förklaring till detta är att det underlättar mycket när individer med liknande förflutet jobbar tillsammans mot liknande mål, jämfört med om de ex-kriminella skulle sammanföras med människor som inte har samma förflutna. Att dela liknande historier och förflutet gör att samtliga relaterar till varandra och förstår varandra på ett mer djupgående sätt. Ur empirin framgick återkommande att gemenskap i en grupp med liknande förflutet gjorde att de kände sig trygga i den nya miljön. Även i Ebaughs (1988) exitprocess framgår vikten av att byta vänskapskrets, få socialt stöd och relatera till gruppmedlemmar och före detta kriminella som underlättar för individen att komma tillrätta med den nya identiteten.

En likhet vi kan se mellan de personer som blivit accepterade, bekräftade samt fått positiva sociala reaktioner utanför den kriminella miljön är de alla gjorde en geografisk separation i samband med att de tagit del av KRIS stödinsatser.

Jag är med i KRIS, jag har blivit välkomnad av min kommun jag bor i nu. Jag behövde göra en geografisk separation för att verkligen komma ifrån mitt förra liv och för att få de förutsättningar jag behövde, vilket har hjälpt extremt mycket i min process. Här kan ingen min historia och folk är villiga att ge en chans på ett annat sätt. (Person 9, s. 34).

Hälften av alla respondenter gjorde en geografisk separation när de bestämde sig för att lämna den kriminella miljön, vilket berodde på flera anledningar. För vissa var anledningen att de inte skulle falla i återfall, någon hade en hotbild medan vissa var ute efter andra förutsättningar. I citatet ovanför framgår att person 9 behövde komma ifrån den staden han bodde i för att kunna få de förutsättningar han behövde i processen att utveckla en ny icke-kriminell identitet. När respondentens förflutet inte rökades och gick att förknippas med honom gav det honom fördelar på så vis att han blev bedömd utifrån den nya icke-avvikande identiteten. Detta går i linje med det Ebaugh (1988) lyfter om geografisk separation där individen kan placera sig i ett nytt socialt sammanhang där

ingen känner till individens historia och samhället bedömer honom utifrån den nya rollen/identiteten. Person 9 resonerar kring geografisk separation på följande sätt:

Den stämpeln som kriminell i min förra stad hade kunnat dra mig in i det förra mönstret igen, av att känna den gemenskapen igen. Men efter att jag flyttade har inte detta varit möjligt och det har underlättat processen att jobba på mig själv. (Person 9, s. 34).

I ovanstående citat lyfter person 9 sin medvetenhet kring att han enklare kunnat falla tillbaka i den kriminella miljön om inte den geografiska separationen hade ägt rum. Av de respondenter som gjorde en geografisk separation framkommer liknande svar. De flesta beskrev en medvetenhet kring risken av att stanna kvar i staden de begick kriminella handlingar i och att de av den orsaken valde att bli en del av KRIS i andra städer. Tajfel (1974) beskriver att individen konstruerar sin identitet utifrån hur de identifierar sig som medlemmar i sociala kategorier. Med utgångspunkt i detta tolkar vi det som att om respondenten hade varit kvar i sin föregående stad, hade han enklare gett upp i processen vid motgångar på grund av att han vet att han kan falla tillbaka till den kriminella identiteten och bli bekräftad av andra i den sociala gruppen.

6.2. Stämpling och stigma i förhållande till identitet

Detta tema berör de fynd som gjorts gällande respondenternas upplevelser kring stämpling och stigmatisering i exitprocessen efter att ha lämnat en kriminell miljö. Majoriteten av alla respondenter upplever sig ha blivit påverkade av stämpling och stigmatisering av samhället efter att ha lämnat en kriminell miljö. Av empirin framkommer att den stämpling och stigmatisering som gjorts av samhället motiverar vissa av respondenterna till att stärka den nya identiteten ännu mer genom att hjälpa andra. En del upplever att en stark negativ påverkan av samhällets bemötande påverkar dem på ett negativt sätt där de känner att det alltid kommer finnas fördomar mot dem även om de inte längre identifierar sig som kriminella.

6.2.1. Självbild och identitet

I detta avsnitt lyfts de individer som fått en negativ respons vid byte av identitet. Självbild och identitet är hos flera av respondenterna återkommande tema som nämnts ha påverkats

av individernas upplevelse av stämpling och stigmatisering. De respondenter som bodde kvar i det område de begick kriminella handlingar upplevde sig i större utsträckning blivit påverkade av stämpling och stigma vilket står i kontrast till de som gjort en geografisk separation. Becker (2006) lyfter att brännmärkningen som avvikare påverkar individens självbild, något som Person 9 beskriver på följande sätt:

Jag har känt att jag inte kan något annat än att leva kriminellt, att allt jag gör är fel, allt jag gör och rör vid blir till skit. Jag kan ofta tänka att jag är pantad, ärrad och skadat gods och att jag aldrig någonsin kommer lyckas bryta det här. Jag har haft jättemycket sådana perioder när jag haft en sådan bild av mig. Det är både för att jag hört det av andra och för att jag säger det till mig själv. (Person 9 s. 37).

Citatet ovan visar att samhällets stigmatisering och stämpling påverkar självbilden för person 9 utifrån det han hört från omgivningen och att han utifrån det beskriver sig själv med nedvärderande ord. Samhällets uppfattning och konstruktion av etiketter som förknippades med hans tidigare identitet tydliggörs i citatet har internaliserats i hans självbild, något som Becker (2006) beskriver leder till en självuppfyllande profetia. Vidare beskriver person 9 (s. 29) "Många gånger när jag haft en idé om att jag ska göra något annorlunda så har det slutat med att jag inte vågat ta det sista klivet för att jag är medveten om hur dömande samhället är". Detta går i linje med Beckers (2006) beskrivning av att en person som anses ha en avvikaridentitet påverkas i sitt sociala deltagande. I nedanstående citat framkommer individens känsla av att ta sig an en identitet som blev svår att förhålla sig till på grund av stämpling och stigma:

Detta gör det enklare för mig att gå tillbaka till det förra livet på grund av samhällets syn på en som avvikare och konstig. Det gör det svårare för mig att hålla mig i schack som vanliga människor i det vardagliga livet när jag inte ens betraktas som en. (Person 3, s. 36).

Det vi kan se framkommer hos respondenterna är svårigheter att leva upp till den nykonstruerade identiteten när de fortfarande betraktas som avvikare av omgivningen. Person 3 ville vara en del av samhället och leva upp till sin nya identitet, men samhällets syn på honom som avvikare fördröjde processen. Detta går i linje med det som Goffman

(2020) beskriver leder till ambivalens till sitt eget jag. Motstridiga känslor för sin identitet innebär att individen känner sig splittrad mellan två olika identiteter. Person 4 beskriver liknande känslor kring hur stämpling påverkade hans självbild och begränsade hans anpassningsmöjligheter:

Man har nedvärderat sig själv mellan varven på grund av hur samhället betraktat en som onormal och avvikande. Jag har nästan större delen av mitt liv levt i den världen så det har varit svårt att utifrån den stämplingen anpassa sig på nytt. (Person 4, s. 34).

Flera av respondenterna beskrev liknande uttalande som person 4 och bland dem stack person 7 särskilt ut som blev förtidspensionerad i samband med att han sökte hjälp för att lämna det kriminella livet:

I mina papper står det 'obotlig' för att jag en gång i tiden var i så pass dåligt skick att man tog beslut att jag inte var lämplig för att ta del av stödinsatser. Denna stigmatisering och stämplingen påverkar mig varje dag där jag känner ett extremt utanförskap i alla sociala relationer när jag vet att samhället betraktar mig som obotlig. (Person 7, s. 31).

Bemötandet av samhället på den tillskrivna identiteten som "obotlig" är förknippat med stigma, som med Goffmans (2020) terminologi kan likställas med att inte vara fullt mänsklig. Förtidspensioneringen har för person 7 inneburit att han begränsats från sitt sociala deltagande vilket resulterat i ett förakt mot självet. Hans papper som han fick för 20 år sedan där han fick stämpeln som "obotlig" begränsade hans möjlighet att separera den kriminella identiteten från den nya. Trots det försökte han "avskriva" sig den stämpeln för att få en ny chans i samhället samt överklagade på flera sätt men lyckades inte få den stämpeln avskriven. Person 7 (ss. 31–32) uttrycker följande:

Jag har haft möten med alla tidigare myndigheter och förklarat att jag varit frisk i mer än 15 år sedan dess att ni förtidspensionerat mig för. Jag har även sagt att jag vill ha stödinsatser och all typ av hjälp för att integreras in i samhället igen men det säger de nej till.

Att person 7 inte fick hjälp i form av stödsatser på grund av stämplingen som “obotlig” gör det tydligt hur respondentens självbild påverkas negativt och omöjliggör processen att utveckla en icke-kriminell identitet. Det framgår tydligt att respondenten i denna sårbara situation är beroende av hjälp för att lyckas komma ur ett destruktivt sammanhang för att bli en del av det större samhället. Vi tolkar det som att en institutionaliserad stämpling från vård och samhällsfunktioner resulterar i en enkelriktad livsväg för person 7 där det inte är möjligt för honom att integreras in i samhället igen. Detta kan kopplas till Goffmans (2020) beskrivning av att “normala” människor bygger ideologi för att förklara den avvikandes underlägsenhet där vederbörandes livsmöjligheter minskar. En påföljd av detta kan vara att individen återfaller i kriminalitet där han “accepteras” och blir socialt erkänd till skillnad från i samhället i stort och gentemot den ex-kriminella identiteten.

6.2.2 Utanförskap i samhället

Respondenterna lyfte fram flera händelser som förstärkt känslan av att vara annorlunda, bland annat där individen sökte arbete och det krävdes uppvisande av belastningsregister. Några respondenter menade att belastningsregistret också stämplade och stigmatiserade individen och på följande sätt skapade ett utanförskap genom att de inte fick möjlighet till att få jobb för att återintegreras i samhället. Respondent 2 och 9 beskriver det på följande sätt:

Samhället har så höga krav, det är bakgrundskontroll på alla jobb. När man kommer ut efter ett långt straff och är stämplad är det svårt att få jobb, de flesta kommer säga nej efter att de har kollat. (Person 2, ss. 25–26).

[...] Så fort man kommer in på en arbetsintervju kan de tänka shit vilken trevlig kille, sen ser de brottsregistret och det ändras och personen behandlar en annorlunda [...] (Person 9, s. 31).

Fyra av respondenterna menade att de vid sökande av jobb ofta blev bemötta utifrån vad som förekommer i deras brottsregister och inte utifrån den nya identiteten de konstruerat. I citaten ovanför framkommer tydligt att belastningsregistret röjer deras tidigare

avvikande identitet, vilket gör att de inte kunde dölja sitt stigma för att bli socialt erkända. Detta ligger i lag med det Goffman (2020) beskriver där en individ blir socialt fördömd utifrån fläckar på individens personliga karaktär, fläckar som förknippas med individens erfarenheter av kriminalitet i detta sammanhang. Dessa fläckar gör att samtliga respondenter blir stigmatiserade och saknar socialt erkännande på grund av att de tidigare inte levt upp till de identitetsvärden som samhället värdesatt och resulterar i en känsla av utanförskap. Som kontrast till detta står en respondent som lyckats dölja sitt stigma och därmed blivit socialt erkänd:

Det har inte varit ett problem. Jag har alltid haft tur. När de begärt belastningsregister har de inte fått de och därifrån bedömt mig utifrån min arbetsförmåga. (Person 10, s. 29).

I ovanstående citat belyser person 10 att han inte upplevt några svårigheter med att vara före detta kriminell vid sökande av jobb. Eftersom han inte har behövt lämna in belastningsregistret har inte arbetsgivaren kunna döma honom utifrån hans befläckade förflutna utan kunnat bedöma honom utifrån hans arbetsförmåga. Avslöjas inte den föregående identiteten underlättas troligen individens process i att utveckla en ny icke-kriminell identitet genom att personen smälter in bland resterande icke-avvikande personer och blir sedd som en av dem. Detta går i linje med det Goffman (2020) beskriver som skylning, när individen försöker dölja sitt stigma och leva upp till samhällets identitetsvärden för att bli socialt erkänd. Flera av respondenterna var öppna med sitt förflutna:

Ja, men det är här att dom säger att man ska vara ärlig, så är man det och berättar om sin bakgrund och blir dömd ändå [...] (Person 2, s. 29).

[...] Man får ingen ärlig chans. Känns som man fortfarande är stämplad som 'kriminell'. Detta gör att jag aldrig kan komma ifrån känslan av utanförskap i samhället [...] Den stämplingen gör att 'kriminella' mentaliteten fortfarande sitter kvar för man inte blir betraktad som en del av det normala och det är inget som går att skaka av när ett helt samhälle betraktar en annorlunda. (Person 3, s. 32).

Citaten ovan beskriver känslan av utanförskap i samhället och en stämpel som sitter fast även när de har lämnat den kriminella miljön. Goffman (2020) menar att den moraliska karriären är den process som en stigmatiserad person genomgår för att hitta sin identitet i samhället. Goffman (2020) belyser att individer kan nå en vändpunkt i sin moraliska karriär där de accepterar och respekterar sig själva och inte känner något behov att dölja sitt stigma. Troligen kan processen försvåras, när individen talar öppet om sitt förflutna med förväntan att bli accepterad och bekräftad för den önskvärda identitetsövergången, men i stället blir dömd och behandlad som avvikare ändå.

Av empirin framkommer att majoriteten kände att de blivit stigmatiserade och stämplade i samhället, vilket försvårade utvecklingen till en icke-kriminell identitet. Detta går i linje med det Ebaugh (1988) menar, att före detta kriminella är i ett ständigt dilemma. Att inte erkänna tidigare identitet kan uppfattas som oärlighet, men att erkänna tidigare kriminellt beteende äventyrar individens möjligheter i samhället. Becker (2006) beskriver exempelvis att belastningsregister avslöjar individens stämpling och avvikande beteende i samhället och som konsekvens av detta påverkas individens sociala engagemang när de blir avvisade från anställning.

6.2.3. Ge tillbaka till andra människor

Av empirin framkommer att den stämpling och stigmatisering som gjorts av samhället motiverade vissa av respondenterna till att stärka den nya identiteten ännu mer genom att hjälpa andra individer som är i samma situation som de en gång själva varit i. Alla respondenter är medlemmar i KRIS där de hjälper och stöttar andra att lämna sin kriminella livsstil. Samtliga respondenter berättade om 12-stegsprogrammet, ett program som har varit viktigt för tillfrisknandet och att hitta tillbaka till personen de ansåg sig egentligen vara. Majoriteten berättade att kriminalitet och droger går hand i hand. Person 2 illustrerar detta på följande sätt:

Räddningen är ju tolvstegsprogrammet i samband med KRIS, alla människor har ett beroende och det kan vara kriminella, spel, sex, droger. När man går ett tolvstegsprogram får man lära sig hur kroppen tänker och är byggd, man arbetar med kriminella mönster. Det 12e

steget är att ge vidare till andra som behöver hjälp, när man ger får man tillbaka. (Person 2, s. 9)

De 12:e steget handlar om att ge tillbaka och föra budskapet vidare till andra människor, vilket respondenterna berättar att de gör på KRIS:

Jag värnar om de små för att jag själv var fast där, jag har vänt mina erfarenheter till något bättre för att hjälpa andra och det ger mig någon form av självvärde. (Person 7, s. 18).

Jag försöker hjälpa människor och det ger mig gott samvete. Jag har gått från att vara ett monster till en god människa som vill väl. Att ge tillbaka till andra människor har hjälpt mig så mycket i min process. (Person 5, s. 42).

Det som går att se i respondenternas svar är att när de slutade med kriminalitet tappade de en identitet som de byggde upp under en lång tid. Detta påverkade självbilden och många funderade på om de dög till någonting annat än att begå kriminella handlingar. Respondenterna beskrev att tillbakagivandet hjälpte dem i kampen att få bort sin stämpel som kriminell samtidigt som det stärkte deras självbild av att de medförde något till samhället. Vår tolkning av person 5 beskrivning som "monster" var för att han i den kriminella miljön hade stängd av sina känslor och bara tänkte på sig själv. Idag beskriver han sig själv som en god människa, där han känner stor empati för andra människor. Person 7 beskrev liknande medkänsla till att hjälpa andra individer utifrån tidigare erfarenheter, vilket i sin tur gav honom självvärde.

Ebaugh (1988) beskriver att rollrester är de rester från individens tidigare roll som påverkar den nya identiteten. För att kunna integreras i det nya jaget behöver en person integrera den gamla historien med den nya identiteten. Detta är en viktig aspekt i en organisation som KRIS där respondenterna kan vara öppna om sin tidigare identitet. När de får hjälpa människor som befinner sig på den platsen de en gång var på kan de påminnas om sin tidigare identitet och själva bearbeta tidigare trauman. Detta går i lag med Goffman (2020) beskrivning av att stigmatiserade individer kan söka stöd och

sympati av de egna som har samma stigma. Genom att dela gemensamma avvikelser och erfarenheter kan de få moraliskt stöd och känna sig som hemma.

7. Diskussion och slutsatser

Det är en komplex process att lämna en kriminell miljö som ofta innefattar olika svårigheter. Samhörighet och sociala band som formas i kriminella miljöer kan fördröja processen att lämna på grund av en stark identifikation till gruppen. Syftet med denna studie var därför att utforska subjektiva upplevelser av hur stigmatisering, stämpningsprocesser och stödinsatser påverkat exitprocessen i utvecklingen till en icke-kriminell identitet.

I relation till studiens första forskningsfråga; *Vilken betydelse upplever före detta kriminella män att stödinsatser under exitprocessen haft för utvecklingen till en icke-kriminell identitet?*, framkom av resultatet att stödinsatser i exitprocessen haft betydande roll i utvecklingen till en icke-kriminell identitet. Processen att lämna kan utlösas av vändpunkter eller av en längre process av bland annat utbrändhet och stress. Av resultatet har vi funnit att de flesta sökte sig till KRIS redan i sökande efter alternativa roller och blev en del av KRIS vid vändpunkt och ex-rollen. Den geografiska separationen för en del av respondenterna underlättade processen i att utveckla en ny icke-kriminell identitet i samband med KRIS stödinsatser. En likhet bland respondenternas svar är att samtliga beskriver att KRIS kunnat ersätta den kriminella gruppen där de kunnat utveckla en ny identitet och stärkt den utifrån den samhörighet de fått ta del av hos KRIS. Vår tolkning av resultatet är att KRIS stödinsatser i tidigt skede verkat främjande för respondenternas utväg ur kriminalitet. Eftersom KRIS medlemmar är före detta kriminella har det gjort att samtliga respondenter kunnat relatera till varandra på ett djupgående sätt och på så vis skapas en stark gemenskap och tillhörighet.

Studiens resultat om geografisk separation i samband med KRIS går i linje med det som Bolden (2013) beskriver som framgångsfaktorer för att ta avstånd från kriminella miljöer. Detta går även i hand med det som Rhoden, Senker och Glorney (2022) lyfter om att anställning har en potentiell påverkan som avståndsfrämjande faktor i processen att utveckla en ny icke-kriminell identitet. Vidare nämns att denna typ av stödinsats som anställning och laglig inkomst stärker separationen mellan den kriminella och icke-

kriminella identiteten. Detta går även att se av resultatet som framkommit att en anställning och inkomst från KRIS verkat främjande i deras process på så vis att bli en del av ett större sammanhang. Studiens resultat om att det är en komplex process med flera händelser som leder till beslut att lämna går i linje med det som Descormiers (2013) samt Aresti, Eatough och Brooks-Gordon (2010) belyser om vändpunkter som får en individ att lämna en kriminell miljö. Vidare hävdas att avståndstagandet från en kriminell miljö inte är baserad på en händelse, utan grundar sig i en komplex process med flera utmaningar och händelser som leder till beslutet. Av studiens erhållna resultat framkommer att det är vid detta skede som KRIS stödinsatser haft störst betydelse. Bogestam och Patels (2016) studie visar på hur viktigt det är med olika typer av stöd för att fånga upp individer som vill lämna en kriminell livsstil och utveckla en ny identitet bortom den kriminella. Detta överensstämmer med den tidigare forskningen av Forkby, Örlind och Kuosmanen (2019) som också belyser vikten av stödinsatser, framförallt genomtänkta strategier av organisationer och myndigheter för att till fullo kunna stödja förändringsprocesser vid lämnandet av en kriminell miljö. Detta står i kontrast till det som framkom i resultatet där våra respondenter inte fått något stöd från myndigheter eller kommuner utan det främst varit KRIS som hjälpt dem. Vidare hävdas i den tidigare forskningen av Forkby, Örlind och Kuosmanen (2019) att individernas problemfyllda bakgrund skapat en distanserad känsla av gemenskap som de funnit i kriminella miljöer. I relation till resultatet har gemenskapen i den kriminella miljön kunnat ersättas av KRIS när de tagit del av organisationens stödinsatser, vilket i sin tur verkat främjande i deras process att utveckla en ny icke-kriminell identitet.

I relation till studiens andra forskningsfråga: *Hur upplever före detta kriminella män, att stigmatisering och stämpling påverkat deras identitetsformande efter att ha lämnat en kriminell miljö?* har vi funnit ett resultat som påvisar att hälften av respondenterna som bodde kvar i de områden de begick kriminella handlingar har blivit påverkade av stämpling och stigma. Enligt respondenterna har samhällets uppfattning och konstruktion av etiketter som förknippas med deras tidigare identitet påverkat självbilden negativt. Det resulterar i ett utanförskap där känslan av att vara annorlunda förstärks och begränsar det sociala deltagandet, vilket bland annat visar sig när respondenterna sökt jobb och uppvisat ett belastningsregister som röjer deras tidigare identitet. Den stämpling och stigmatisering som gjorts av samhället visade sig motivera respondenterna till att stärka den nya

identiteten ännu mer genom att vara en del av KRIS och hjälpa andra. Vår tolkning av resultatet är att begränsad social acceptans och bekräftelse av samhället försvårar individens process att utveckla en ny icke-kriminell identitet. Detta kan äventyra individens identitet vid motgångar och tankar på återfall kan då vara förekommande. Oavsett om individen väljer att vara öppen om sitt förflutna eller dölja det, är det ett dilemma där känslor av ambivalens uppstår.

I artikeln av Benson et al. (2011) framgick det att de flesta lagöverträdare förväntade sig att återintegreras i samhället efter frigivning och inte bli stigmatiserade till följd av sin stämpel som "ex-kriminell". Åtta av tio trodde att det skulle få arbete efter frigivning utan några svårigheter. Detta står i kontrast till det som förekommit i vårt resultat. 4 av 10 personer beskrev att det har varit svårt att få arbete på grund av sitt belastningsregister vilket är nästan hälften av respondenterna. Vårt resultat går i lag med studien av Ahmed (2015) där även han lyfter att brottsregister hade en stor påverkan på samhällets stigmatisering av dessa individer, vilket inneburit upplevelser av diskriminering. Även det sistnämnda överensstämmer med det som framkom i vår studie där många av respondenterna beskriver stigmatiseringen och stämplingen som ex-kriminella som att bli märkt med underlägsenhet. Detta har resulterat i ett socialt tillbakadragande, som även går i linje med det som lyfts i studien av Moore, Tangney och Stuewigs (2016). Det sociala tillbakadragandet i vår studie visade sig på så vis att några av respondenterna inte vågade ta sig an nya utmaningar på grund av en vetskap av det dömande samhället. I studien av Winnick och Bodkin (2008) framgick det att intervjupersonerna efter frigivning inte hade en strategi för att hemlighålla andra från att se deras stämpel. Det finns en likhet i vårt resultat, eftersom KRIS är en verksamhet där medlemmar är före detta kriminella gör att medlemmarna där inte behöver/kan dölja sin stämpel. Öppenheten mot ex-kriminella uppmuntrar istället samtliga till att använda sina egna erfarenheter till något positivt, som att hjälpa andra att ta sig ur en kriminell miljö.

Vår slutsats är att processen i att utveckla en ny icke-kriminell identitet är en ständigt pågående process. KRIS stödinsatser har en positiv påverkan på utvecklingen av en icke-kriminell identitet genom att bidra till en känsla av stöd och acceptans. Geografisk separation i kombination av KRIS insatser under exitprocessen har visat sig vara främjande för respondenterna att utveckla en icke-kriminell identitet. De respondenter som inte hade gjort en geografisk separation upplevde stämpling och stigma i större

bemärkelse i exitprocessen. Stämplingsprocesser och stigmatisering har en negativ inverkan på utvecklingen till en icke-kriminell identitet under exitprocessen. Däremot har medlemskapet hos KRIS fungerat som en skyddad miljö från stämpling och stigmatiseringen som underlättat identitetsformande i exitprocessen.

7.1. Egna reflektioner och framtida forskning

Valet av metod har varit passande då det gick att få mängd empiri som var av betydelse för att kunna analysera problemområdet på djupet. Inledningsvis stötte vi på problem vid rekrytering av respondenter och behövde revidera två urvalskriterier. Den påverkan det kan ha haft på empirin är att vi kanske gått miste om att fånga bredare och reflekterande perspektiv som både ålder och längre tidsspann bidrar med. En annan reflektion som vi ägnat oss åt är huruvida ett genomförande av intervjuer fysiskt hade varit annorlunda. De digitala intervjuerna har bidragit med en stor mängd empiri, men en risk är att det kan bädda för missförstånd då ljud och bild är aningen fördröjt. Vad gäller studiens etiska förhållningssätt i relation till våra respondenter fungerade det bra. Vi behövde vid enstaka tillfällen upprepa hur personuppgifterna skulle behandlas och vara anonyma, enligt konfidentialitetskravet, där inget kan komma att kopplas till individen, då det upplevdes skapa en osäkerhet hos vissa respondenter.

I framtiden hade det varit intressant att undersöka huruvida institutionaliserad stämpling kan ske av stödinsatser i samhället, bland annat socialtjänsten och rättsväsendet. Det framkom i empirin flera brister kring hur myndigheter förhållit sig vid kontakt med de före detta kriminella som behövde stöd och trygghet för att kunna återanpassa sig i samhället. Detta kan vara av intresse att forska vidare på för att kunna arbeta brottsförebyggande och få bättre kännedom om vilka faktorer som anses vara betydande i återanpassningen.

Referenslista

- Ahmed, A.M. (2015). Prison, Stigma, Discrimination and Personality as Predictors of Criminal Recidivism: Preliminary Findings. *Journal of Social and Development Sciences*, 6(2), ss. 20-29. [doi:10.22610/jsds.v6i2.838](https://doi.org/10.22610/jsds.v6i2.838)
- Aresti, A., Eatough, V., & Brooks-Gordon, B. (2010). Doing time after time: An interpretative phenomenological analysis of reformed ex-prisoners' experiences of self-change, identity and career opportunities. *Psychology, Crime & Law*, 16(3), ss. 169-190. [doi:10.1080/10683160802516273](https://doi.org/10.1080/10683160802516273)
- Becker, H.S. (2006). *Utanför avvikandets sociologi*. Lund: Arkiv.
- Benson, M.L., Alarid, L.F., Burton, V.S., & Cullen, F.T. (2011). Reintegration or stigmatization? Offenders' expectations of community re-entry. *Journal of Criminal Justice*, 39(5), ss. 385-393. [doi:10.1016/j.jcrimjus.2011.05.004](https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2011.05.004)
- Bogestam, N. & Patel, E. (2016). *Stöd till avhoppare från kriminella grupperingar: en nationell kartläggning*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet (BRÅ). https://bra.se/download/18.25f91bdc15453b49d0f42d9d/1465470312075/2016_6_Stod_till_a%20vhoppare_fran_kriminella_grupperingar.pdf. [2022-12-15].
- Bolden, C. (2013). Tales From the Hood: An Emic Perspective on Gang Joining and Gang Desistance. *Criminal justice review*, 38(4), ss. 429–563. [doi:10.1177/0734016813509267](https://doi.org/10.1177/0734016813509267)
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3 uppl., Stockholm: Liber.
- Cohen, S. & Wills. A. S. (1985). Stress, Social Support, and the Buffering Hypothesis. *Psychological Bulletin*, 98(2), ss. 310–357. doi.org/10.1037/0033-2909.98.2.310
- Descormiers, K. (2013). *From getting in to getting out: The role of pre-gang context and group processes in analyzing turning points in gang trajectories*. Diss. University of Montréal. <https://summit.sfu.ca/item/13831>
- Ebaugh, H.R.F. (1988). *Becoming an ex: the process of role exit*. Chicago: University of Chicago Press.
- Forkby, T., Kuosmanen, J. & Örnlin, H. (2019). *Vägen ut ur gänget: om manligheter, broderskap och svikna förhoppningar: forskning och utvärdering inom Kriminalvården*. Norrköping: Kriminalvården. <https://www.kriminalvarden.se/globalassets/publikationer/forskningsrapporter/vagen-ut-ur-ganget.pdf> [2022-12-17].

Frodlund, Å. (2003:7). *KRIS - En kartläggning av föreningen Kriminellas Revansch i Samhället*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
https://bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f1800015549/1371914730546/2003_7_kris_en_kartlaggning.pdf [2023-04-27].

Giddens, A. (2007). *Sociologi*. 4., omarb. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Goffman, E. (2020). *Stigma: den stämplades roll och identitet*. 5. uppl., Lund: Studentlitteratur.

Högskolan i Skövde (2021, 03 september) Revidering av riktlinjer för behandling av personuppgifter. (Dnr HS 2021/99) <https://www.his.se/globalassets/tillfalliga-dokument/styrdokument/personuppgifter-it-miljo-och-campus/riktlinjer-for-behandling-av-personuppgifter-vid-hogskolan-i-skovde.pdf> [25-04-2023].

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3. uppl., Lund: Studentlitteratur.

May, T. (2013). *Samhällsvetenskaplig forskning*. 2. uppl., Lund: Studentlitteratur.

Moore, K. E., Tangney, J. P., & Stuewig, J. B. (2016). The self-stigma process in criminal offenders. *Stigma and Health*, 1(3), ss. 206–224. doi:10.1037/sah0000024

Nilsson, B. (2015). *Socialpsykologi: bakgrund och utveckling*. 1. uppl., Stockholm: Liber.

Nutley, S. (2019). *Distraherad: hjärnan, skärmen och krafterna bakom*. 1. uppl., Stockholm: Natur & Kultur.

Rhoden, N., Senker, S., & Glorney, E., (2022). A qualitative exploration of the role of employment in desistance and subsequent identity change – ex-prisoners' lived experiences. *The Journal of Forensic Practice*, 24(2). ss. 168-183. doi:10.1108/JFP-11-2021-0055

Riksdagen (2019). *Förstärkt stöd till avhopparverksamhet från kriminalitet*. (Motion 2019/20:2449)

Riksdagen (2021). *Så får vi ordning på Sverige - Brottsbekämpning*. (Motion 2021/22:4031).

Sarnecki, J. & Sivertsson, F. (2013). *Att bryta en kriminell livsstil: Livshistorier från "The Stockholm Life-Course Project"*. Norrköping: Kriminalvården.
<https://www.kriminalvarden.se/globalassets/publikationer/forskningsrapporter/att-bryta-en-kriminell-livsstilpdf> [2022-12-16].

Socialstyrelsen (2018). *Tolvstegsbehandling enligt Minnesotamodellen*.
<https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/evidensbaserad-praktik/metodguiden/tolvstegsbehandling-enligt-minnesotamodellen/> [2023-04-28].

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk - samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
https://www.vr.se/download/18.68c009f71769c7698a41df/1610103120390/Forskningsetiska_principer_VR_2002.pdf [2023-04-28].

Tajfel, H. (1974). Social identity and intergroup behaviour. *Social Science Information*, 13(2), ss. 65–93.

Winnick, T. & Bodkin, M. (2008). Anticipated Stigma and Stigma Management Among Those to be Labeled “Ex-con”, *Deviant Behavior*, 29(4), ss. 295–333. [doi:10.1080/01639620701588081](https://doi.org/10.1080/01639620701588081)

Öberg, J. (2020). *Dödligt våld i den kriminella miljön: 2005-2017*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
https://bra.se/download/18.7d27ebd916ea64de5304ed97/1614334722173/2020_4_Dodligt_vald_i_den_kriminella_miljon.pdf [2022-12-15].

Bilaga 1: Intervjuguide

Bakgrundsfrågor

1. Hur gammal är du?
2. Vad gör du i dagsläget?
3. Varför har du valt att vara medlem i KRIS?

Exitprocessen

1. Hur började tankarna att lämna den kriminella miljön uppstå?
2. Var det någon specifik händelse som fick dig att lämna? I så fall, kan du minnas ett definierat ögonblick där du tog beslutet att lämna den kriminella miljön?
3. Sökte du dig till andra miljöer som kunde ersätta den kriminella miljön du tillhörde?
4. Kan du beskriva hur du upplevde situationen av att lämna den kriminella miljön?

Stödinsatsers betydelse under exitprocessen

1. Hur och när presenterades stödinsatserna för dig?
2. Har stödinsatserna haft betydelse för hur du ser på dig själv? I så fall hur?
3. Har stödinsatserna haft betydelse för hur andra ser på dig? I så fall hur?
4. Vilka särskilda stödinsatser hade betydelse för dig under din process att lämna den kriminella miljön? På vilka sätt hade de betydelse?
5. Upplever du att stödinsatser hjälpte dig i anpassningen till en icke-kriminell identitet?
6. Upplever du att det fanns tillräckligt med stödinsatser efter att du lämnade den kriminella miljön eller fanns det något som saknades som hade kunnat underlätta processen?

Stigmatisering- och stämplingsprocesser i relation till identitetsformande

1. Upplever du att det fanns svårigheter efter att du avtjänat ditt straff och skulle integreras i samhället igen?
2. Har du känt ett utanförskap i samhället? I så fall, finns det specifika händelser i din vardag som har förstärkt upplevelsen av att vara utsatt för stämpling eller stigmatisering?
3. Upplever du att samhället behandlat dig annorlunda efter att du lämnat den kriminella miljön?
4. Upplever du att stigmatisering och stämpling påverkat din uppfattning om dig själv?
5. Hur tänkte du kring din förmåga att passa in i samhället utanför den kriminella miljön?
6. Hur upplever du att din identitet idag skiljer sig från den identitet du hade i den kriminella miljön?
7. Upplever du att samhället betraktar dig annorlunda idag, till skillnad från hur de betraktade dig när du var en del av den kriminella miljön? I så fall, på vilket sätt?

Bilaga 2: Informationsbrev

Förfrågan om deltagande i intervjustudie

Hej! Vi är två studenter som går sista terminen på Högskolan i Skövde och läser ett socialpsykologiskt program. Vi genomför just nu vårt examensarbete vars syfte är att undersöka hur före detta kriminella män upplever att stigmatisering- och stämplingsprocessen påverkat identitetsformandet i exitprocessen. Vi avser även att undersöka hur stödinsatser möjliggjort anpassningen till en icke-kriminell identitet i exitprocessen.

Vi söker deltagare som kan tänka sig att medverka i vår undersökning och som:

- Är minst 25 år
- Systematiskt begått för att tjäna pengar
- Avtjänat straff inne på anstalt
- Lämnat den kriminella miljön för minst två år sedan
- Tagit del av stödinsatser under exitprocessen.

Ditt deltagande i denna studie är frivillig och du har rätt att själv bestämma över medverkan i studien. Dina uppgifter kommer att behandlas konfidentiellt och att förbli anonymt i hantering och publicering av materialet. Insamlad information kommer enbart att användas för denna studie. Data som samlas in kommer att förvaras på en lösenordskyddad dator för att ingen annan än oss ska komma åt personlig information.

Intervjun kommer att spelas in på telefon och kommer att raderas efter att studien är färdigställd. Varje intervju kommer att pågå i minst 45 minuter. Som ersättning för medverkande kommer fika att erbjudas vid varje fysiskt möte på intervjutillfället. Vi hoppas vi fångat ert intresse för att medverka i vår undersökning. Har ni frågor som inte ni fått besvarade av informationen ovanför, tveka inte på att kontakta oss.

Med vänliga hälsningar,

Lilian Ashaneh (Student)

Mail: a20lilas@student.his.se

Hilda Ajob (Student)

Mail: a20hilaj@student.his.se

Susanna Nordström (Handledare)

Mail: susanna.nordstrom@his.se

Bilaga 3: Samtyckesblankett

Samtycke till att delta i studien “Om hur stödinsatser, stämpling och stigma påverkat före detta kriminella mäns identitetsformande”.

- Jag har skriftligen informerats om studien och samtycker till att delta.
- Jag är medveten om att intervjun kommer att spelas in.
- Jag är medveten om att mitt deltagande är frivilligt och kan avslutas när jag vill utan att ange skäl.
- Jag är medveten om att mitt deltagande är anonymt där ingen personlig information såsom namn och andra personuppgifter kommer att offentliggöras eller kunna kopplas till mitt deltagande.

Härmed intygar jag att jag att ta del av studien och samtyckes till ovanstående information:

Underskrift.....

Namnförtydligande.....

Ort & Datum.....

Lilian Ashaneh (Student)

Mail: a20lilas@student.his.se

Hilda Ajob (Student)

Mail: a20hilaj@student.his.se

Susanna Nordström (Handledare)

Mail: susanna.nordstrom@his.se

Bilaga 4: utdrag från kodningsprocess

Citat	Kontext	Kod	Undertema	Tema
“Jag var trött på det. Moralen och lojaliteten försvann från vännerna på grund av kriminaliteten. Det fanns ingen charm i det längre utan det var bara att överleva för dagen med massa stress och dåliga känslor” (Person 5, s.7).	Besvikelse och förändringar i relationer	Tvivel Relations förändringar Lojalitet som försvann	Händelser som leder till första tvivel	Exitprocessen
“Denna stigmatisering och stämplingen påverkar mig varje dag där jag känner ett extremt utanförskap i alla sociala relationer när jag vet att samhället betraktar mig som obotlig” (Person 7, s. 31).	Stämpel och stigma som orsakar påverkar identiteten och självbilden	Stämpling Stigma Påverkar identiteten negativt	Självbild och identitet	Stämpling och stigma i relation till identitet